

Research Paper

Sociological analysis of the contexts and grounds for economic violence against women; A case study of women in Mashhad

Zahra Mirhosseini*¹, Leila Bagheri Nasab²

Received: Mar. 6, 2024; Accepted: Jun. 9, 2024

ABSTRACT

Violence against women is one of the most critical issues in sociology and an example of human rights violations that occur widely at the global level. One of the dimensions of this violence is financial or economic mostly perpetrated by husbands, making the life of women without income difficult by putting them in financial distress. The present article is based on an interdisciplinary study in sociology and economics, employing a gender-oriented approach within women's and family studies. This is a qualitative research, in which, semi-structured interviews were utilized as the data collection tool. The statistical population consists of married women in the city of Mashhad, from which 26 individuals were purposefully selected from the city's thirteen districts. The sampling method was purposive and accessible, while thematic analysis was employed for data interpretation. Overall, the findings indicate that seven subcategories—including "lack of constructive relationships among spouses," "family as a context for violence," "gender stereotypes and violence," "women's subordination in the family power structure," "patriarchy and male hegemony," "women as victims of socio-economic crises," and "legal gaps and the neglect of women's economic rights"—serve as underlying factors contributing to the emergence of economic violence. The results suggest that considering the socio-economic transformations, the experience of financial violence among women has the potential to proliferate, impacting their lives significantly.

Keywords: women, family, violence against women, economy, sociological study

1. Associate Professor, Department of Women and Family Studies, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran

✉ z.mirhosseini@alzahra.ac.ir

*Corresponding Author

2. MA in Women's Studies, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran

✉ leilabagherinasab@yahoo.com

INTRODUCTION

Violence against women, commonly referred to as domestic violence, is a significant issue within sociology and a manifestation of human rights violations. It manifests in various forms and affects women's lives in multiple ways. This phenomenon is not confined to a specific class or society rather engages individuals from all backgrounds, races, and social strata. According to the World Health Organization, one in three women worldwide experience some form of violence and is affected by it (World Health Organization, 2018). Therefore, exploring domestic violence as a social problem, which can influence other aspects of society, is of particular importance (Yekehkar & Hosseini, 2018: 49). The rise of violence against women globally has been established (Bousrap et al., 2020) and encompasses various forms, including physical violence, psychological violence, sexual violence, verbal violence, social violence, and economic violence. Economic violence against women by their partners consists of behaviors that put the wife in financial distress, complicating the livelihood of women without income. This form of violence has distinct manifestations and components; among these are any economic exploitation by the partner, failure to provide living expenses, creating financial hardship for the woman and children, not recognizing financial autonomy for the spouse, interfering with her income and savings, damaging the wife's personal belongings, excessively scrutinizing household expenditures, and compelling the spouse to relinquish her rights and income to the husband (Yekehkar et al., 2019:51; Sharbatian et al., 2016: 57). In this context, the aim of the present research is to separately investigate the issue of economic violence perpetrated by husbands against their wives with a gendered perspective, and to gain a profound understanding of the unarticulated dimensions and both overt and covert aspects of the economic violence against women within the family by intertwining sociological and economic dimensions of this issue.

METHODOLOGY

This research was conducted using a qualitative approach with a case study strategy, considering all married women in the city of Mashhad as the target population. Subsequently, interviews were conducted with 26 of these women from 13 different districts of Mashhad. The participants included a nearly equal representation of employed and housekeeping married women, encompassing a wide range of educational backgrounds from below a high school diploma to doctoral degrees. The sampling method employed in this study was purposive and convenient, with the sampling process continuing until data saturation was achieved. The data collection tool used was semi-structured interviews. For data analysis, thematic analysis was utilized. Initially, the data from each interview were coded and analyzed in relation to the other interviews, where similar patterns and themes were extracted and categorized. Ultimately, this led to the identification of several main categories, subcategories, and initial concepts.

FINDINGS

The findings derived from semi-structured interviews conducted with 26 married women in the city of Mashhad, along with their narratives and statements regarding the contexts and underpinnings of financial violence within the family, categorized into a total of 48 initial concepts. These were further categorized into seven themes: "Lack of constructive spousal relationships," "Family as a catalyst for violence," "Gender stereotypes and violence," "Women's subordination within the power hierarchy of the family," "Patriarchy and male hegemony," "Women as victims of social-economic crises," and "Legal gaps and the neglect of women's economic rights." Based on the findings, it can be concluded that access to money and financial resources within the family embodies gendered concepts and is considered a cornerstone of power within family structure. Furthermore, the intertwining of issues in the contemporary era has led to many social events being closely linked to economic crises and problems. Factors such as the financial instability of the spouse and the presence of financial crises in society were highlighted by participants as influential aspects related to the economic contexts of financial violence against women.

CONCLUSION

Most studies conducted in the field of family sociology in Iran have been based on the general idea that women are confined to the home and subjected to male dominance. However, the findings of the research by Sharifi-Sa'i and Azad armaki (2021) indicate that, among the younger generations of women, the widespread exercise of power and male dominance within families has diminished. This change may be influenced by social transformations, increased awareness and economic empowerment of women, as well as their agency within the family. As demonstrated by the findings of this research, the level of women's education and employment, the expansion of their social networks, and the educational level of men contribute to a more equitable distribution of power within the family and enhance women's agency in financial decision-making. This situation suggests that women's awareness—being influenced by external employment, empowerment, and income generation, even at the household level through entrepreneurial activities (Mir-Hosseini et al., 2023)—may increase, thereby enhancing their decision-making power in their lives. Consequently, access to financial resources might play a less significant role than previously assumed in influencing their agency in financial matters within the family.

NOVELTY

The innovation of this study lies in conducting a qualitative and in-depth investigation that addresses the hidden and complex dimensions of economic violence against women in the family. It benefits from interdisciplinary research in sociology and economics and adopts a gender-sensitive approach to identify the

Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Abstract

contexts and backgrounds of economic violence, as one of the forms of domestic violence, based on the narratives and lived experiences of women.

CONFLICT OF INTEREST

The authors have declared no conflict of interest.

Interdisciplinary Studies
in the Humanities

Volume 16
Issue 3
Summer 2024

BIBLIOGRAPHY

- Abolhasani, A., & Bahmehei, A. (2022). Xoşunat alayhe zanān va rāhkārḥā-ye pişgriri az ān [Violence against women and ways to prevent it]. *Fares Law Research*, 5(11), 621-632. doi:10.22034/lc.2022.150360
- Aghakhani, N., Mosavi, E., Eftekhari, A., Eghtedar, S., Zareei, A., & Rahbar, N. (2014). A study on the demestic violence in women with addicted and Non-Addicted husbands referred to forensic center of Urmia, Iran. *Nursing and Midwifery Journal*, 11(11), 907-916.
- Alirezanejad, S., & Zangeneh, N. (2018). Access to Money and Power Relations in the Relationship of Spouses: A Study in The Local Community of Women of “Dastan Sabz” and “Tekkieh Shohada”. *Social Sciences*, 25(80), 165-208. doi: 10.22054/qjss.2017.15714.1391
- Arjomand Siapoush, I., & Ajam Dashtinezhad, F. (2010). A Study on the Effective Socio-economic Factors of Violence against Women in Ahwas. *Sociological Studies of Youth Journal*, 1(3). 91-118.
- Azam Azadeh, M., & Dehghanfard, R. (2006). Xoşunat alayhe zanān dar Tehran [Domestic violence on women in Tehran: The role of gender socialization resources available for women and family relationships]. *Woman in Development & Politics*, 4(14), 159-179.
- Bagrezaei, P., Zanjani, H., & Seifollahi, S. (2017). A Meta-analysis of the studies on the violence of husbands against wives in Iran. *The Women and Families Cultural-Educational*, 12(38), 71-97.
- Bessa, M. M. M., Drezett, J., Rolim, M., & Abreu, L. C. de. (2014). Violence against women during pregnancy: sistematized revision. *Reprodução & Climatério*, 29(2), 71-79. doi: 10.1016/j.recli.2014.09.001
- Boserup, B., McKenney, M., & Elkbuli, A. (2020). The impact of the COVID-19 pandemic on emergency department visits and patient safety in the United States. *The American Journal of Emergency Medicine*, 38(9), 1732-1736. doi: 10.1016/j.ajem.2020.06.007
- Dabaghi, N., Amini-Rarani, M., & Nosratabadi, M. (2023). Investigating the relationship between socioeconomic status and domestic violence against women in Isfahan, Iran in 2021: A cross-sectional study. *Health Science Reports*, 6(5). Portico. doi: 10.1002/hsr2.1277
- Derakhshanpour, F., & Mahboobi, H.R., & Keshavarzi, S. (2014). Prevalence of domestic violence against women. *Journal of Gorgan University of Medical Sciences*, 16(1), 126-131.
- Ghazanfari, F. (2011). Effective factors on violence against women in Lorestan county towns, *Yāfte*, 12(2), 5-11.

Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Abstract

- Ghoshal, R. (2020). Twin public health emergencies: Covid-19 and domestic violence. *Indian Journal of Medical Ethics*, 05(03), 195–199. doi:10.20529/ijme.2020.056
- Guetterman, T. C., Fetters, M. D., & Creswell, J. W. (2015). Integrating quantitative and qualitative results in health science mixed methods research through joint displays. *The Annals of Family Medicine*, 13(6), 554–561. doi:10.1370/afm.1865
- Hanson, J. L., Balmer, D. F., & Giardino, A. P. (2011). Qualitative Research Methods for Medical Educators. *Academic Pediatrics*, 11(5), 375–386. doi: 10.1016/j.acap.2011.05.001
- Hughes, C., Bolis, M., Fries, R., & Finigan, S. (2015). Women's economic inequality and domestic violence: exploring the links and empowering women. *Gender & Development*, 23(2), 279-297. doi: 10.1080/13552074.2015.1053216
- Hughes, C., Bolis, M., Fries, R., & Finigan, S. (2018). Women's economic inequality and domestic violence: exploring the links and empowering women. *Gender and Inequalities*, 91–110. doi:10.3362/9781780447278.007
- Im, D., Pyo, J., Lee, H., Jung, H., & Ock, M. (2023). Qualitative Research in Healthcare: Data Analysis. *Journal of Preventive Medicine and Public Health*, 56(2), 100. doi: 10.3961/jpmph.22.471
- Kanani, M.A., Azizkhani, E., & Kalantarim, H. (2014). Kinds of capital (economical, social and cultural) and their relations with domestic violence against women. *Journal of Iranian Social Studies*, 10(39), 88-103.
- Lewis, S. (2015). Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches. *Health Promotion Practice*, 16(4), 473–475. doi: 10.1177/1524839915580941
- Mirhosseini, Z., Shafiei, Z., & Ashuri, S. (2023). The narratives of women entrepreneurs about the impact of higher education on entrepreneurial activities. *Journal of University Studies*, 1(3), 113-136. doi: 10.22035/jous.2023.5006.1030
- Mohammadi Khosravi, M. (2019). Investigating the relationship between the provision of alimony to violence against married women in Hamedan. M.Sc. Thesis of women studies. Alzahra University. Tehran. Iran.
- Mohammadi, F., & Miezaei, R. (2012). Social factors affecting violence against women, Case study: the city of Ravansar. *Journal of Iranian Social Studies*, 6(1), 101-129.
- Postmus, J. L., Hoge, G. L., Breckenridge, J., Sharp-Jeffs, N., & Chung, D. (2018). Economic Abuse as an Invisible Form of Domestic Violence: A Multicountry Review. *Trauma, Violence, & Abuse*. 21(2). doi.org/10.1177/1524838018764160
- Prudhomme, L., Claudot, A., & Hannick, S. (2022). The impact of the COVID-19 health crisis on the well-being of women giving birth. *Revue Medicale de Liege*, 77(9), 494-499.
- Raeisi, S., & Boostani, D. (2021). Violence against Balouch women. *Quarterly Journal of Woman and Society*, 12(46), 46-65. doi:10.30495/jzvj.2021.22767.3014

- Sharbatian, M. H., Danesh, P., & Tavafi, P. (2017). Sociological analysis of domestic violence against women and its impact on the sense of security; Case study of 18 women 54 years in miyaneh. *Strategic Research on Social Problems*, 6(1), 47-72. doi: 10.22108/ssoss.2017.21280
- Sharifi Saei, M., & Azadarmaki, T. (2021). Women's power and resistance in the Iranian family: Women's narrative of cultural resistance strategies in the family. *Journal of Iranian Cultural Research*, 14(1), 1-36. doi: 10.22035/jicr.2021.2676.3081Ebad Nejad, A. (2013). Factors influencing on power structure in families in Ardebil: with stressing on employed women (MA Thesis on sociology). Islamic Azad University-Tehran Central Branch, Iran.
- Soeiro, R. E., de Siqueira Guida, J. P., da-Costa-Santos, J., & Costa, M. L. (2023). Sexual and reproductive health (SRH) needs for forcibly displaced adolescent girls and young women (10–24 years old) in humanitarian settings: a mixed-methods systematic review. *Reproductive Health*, 20(1), 1-25. doi: 10.1186/s12978-023-01715-8
- Stylianou, A. M. (2018). Economic Abuse Within Intimate Partner Violence: A Review of the Literature. *Violence and Victims*, 33(1), 3–22. doi: 10.1891/0886-6708.33.1.3
- Tavassoli, A., & Taheri, N. (2014). Social factors affecting economic disputes in marital Life in housewives and employed women In Tehran. *Journal of Social Problems of Iran*, 5(2), 365-390. doi: 10.22059/ijsp.2014.55554.
- WHO (2018, Nov. 23). Violence against women; Strengthening the health response in times of crisis. Retrieved from <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/violence-against-women>
- Yaghobi, A., & Raofi, L. (2014). Studying the social factors affecting the rate of violence against women (case study: married women of khalkhal). *Journal of Iranian Social Studies*, 10(39), 121-140.
- Yekekar, S., & Hosseini, S. A. (2018). Properties of domestic violence against women and related cultural contexts. *Journal of Social Work Research*, 5(16), 41-100. doi: 10.22054/rjsw.2018.11705.
- Yekekar, S., Aghabakhshi, H., & Hosseini Haji Bakande, S. A. (2019). Social themes of domestic violence against women. *Social Work Magazine*, 8(3), 49-59.
- Zanjanizadeh, H., Salehabadi, E., & Jafarian Yazdi, N. (2015). Effect of Social Capital on Domestic Violence against Women in Mashhad. *Quarterly Journal of Social Development (Previously Human Development)*, 9(2), 7-46.
- Zheng, L., Xu, X., Xu, T., Yang, L., Gu, X., & Wang, L. (2019). Financial Strain and Intimate Partner Violence Against Married Women in Postreform China: Evidence From Chengdu. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(17–18), NP9175–NP9196. doi: 10.1177/0886260519853406

Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Abstract

مقاله پژوهشی

تحلیل جامعه‌شناختی بسترها و زمینه‌های خشونت اقتصادی علیه زنان؛ مورد مطالعه، زنان شهر مشهد

زهرا میرحسینی^{۱*}، لیلا باقری‌نسب^۲

دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۱۶؛ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۲۰

چکیده

خشونت علیه زنان یکی از مسائل مهم در جامعه‌شناسی و از مصادیق نقض حقوق بشر است که به طور گسترده‌ای در سطح جهانی رخ می‌دهد. یکی از ابعاد این خشونت، خشونت مالی یا اقتصادی علیه زنان از سوی همسر است که در آن زوج به واسطه قراردادن زوجه در مضیقه مالی، گذران زندگی را برای زنان فاقد درآمد با مشکل مواجه می‌سازد. این مقاله قصد دارد به صورت مجزا و با رویکردی جنسیتی مسئله خشونت مالی شوهر علیه زن را مورد واکاوی قرار داده و با درهم‌آمیختن ابعاد جامعه‌شناختی و اقتصادی این مسئله به فهم عمیقی از ابعاد ناگفته و مصادیق پیدا و پنهان بسترها و زمینه‌های خشونت اقتصادی علیه زنان در خانواده دست یابد. روش تحقیق اتخاذشده در مقاله کیفی و ابزار گردآوری داده‌ها به روش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته است. جامعه آماری این مطالعه، زنان متأهل شهر مشهد هستند که به عنوان نمونه ۲۶ نفر از آنان از مناطق سیزده‌گانه شهر مشهد انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری به صورت هدفمند و در دسترس بود و برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل موضوعی یا تماتیک استفاده شد. در مجموع، هفت مقوله فرعی شامل «فقدان روابط سازنده زوجین»، «خانواده بسترساز خشونت»، «کلشه‌های جنسیتی و خشونت»، «فروستی زنان در ساختار هرم قدرت خانواده»، «مردسالاری و هژمونی مردانه»، «زنان قربانیان بحران‌های اجتماعی-اقتصادی» و «خلاء قانونی و نادیده گرفتن حقوق اقتصادی زنان» از عوامل زمینه‌ساز و مؤثر در شکل‌گیری خشونت اقتصادی هستند. با توجه به تغییر و تحولات اجتماعی-اقتصادی تجربه خشونت مالی در میان زنان می‌تواند گسترش پیدا کرده و زندگی آن‌ها را تحت تأثیر قرار دهد.

کلیدواژه‌ها: زنان، خانواده، خشونت علیه زنان، خشونت اقتصادی

۱. دانشیار گروه مطالعات زنان و خانواده، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصاد، دانشگاه الزهرا، تهران، ایران
z.mirhosseini@alzahra.ac.ir ✉

* نویسنده مسئول

۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مطالعات زنان، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصاد، دانشگاه الزهرا، تهران، ایران
leilabagherinasab@yahoo.com ✉

۱. مقدمه و بیان مسئله

با وجود تفاوت در فرهنگ و عرف، تقریباً در تمام جوامع خانواده به عنوان مهم‌ترین و اثرگذارترین نهاد اجتماعی شناخته می‌شود؛ تا جایی که روابط امن و حمایت‌گراانه اعضای خانواده می‌تواند علاوه بر رشد فردی به بالندگی جامعه منجر شود. از سوی دیگر روابط نابهنجار و متزلزلانه اعضای آن می‌تواند اثراتی فراگیر در سطح جامعه در پی داشته باشد. یکی از عواملی که ثبات در خانواده علی‌الخصوص روابط بین زوجین را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد مسئله خشونت در خانواده است. این نوع از خشونت علیه زنان که از آن به خشونت خانگی تعبیر می‌شود، یکی از مسائل مهم در جامعه‌شناسی و از مصادیق نقض حقوق بشر است که به‌طور گسترده‌ای در سطح جهانی رخ می‌دهد. زنان و کودکان، شایع‌ترین بازماندگان خشونت خانگی هستند. خشونت خانگی رفتار خشونت‌آمیز از طرف یک شریک صمیمی، خانواده یا سایر روابط نزدیک است که می‌تواند منجر به اثرات جدی روحی و جسمی شود.

سازمان ملل متحد (۲۰۲۱) خشونت خانگی را شامل تمام اعمال خشونت‌آمیز مبتنی بر جنسیت تعبیر می‌کند که منجر به آسیب جنسی، روانی و فیزیکی در زنان شود (سازمان بهداشت جهانی^۲، ۲۰۲۱). این پدیده مختص طبقه و جامعه‌ای خاص نیست و افراد را از هر پیشینه، نژاد و طبقه‌ای درگیر آن هستند (دباغی و همکاران^۳، ۲۰۲۳). بنا بر اعلام سازمان بهداشت جهانی یک سوم از زنان سراسر جهان متحمل نوعی از خشونت شده و از آن تأثیر می‌پذیرند (سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۱۸). بنابراین، تعمیق در مسئله خشونت خانگی به‌عنوان یک معضل اجتماعی که می‌تواند بر سایر وجوه جامعه اثرگذار باشد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (یکه‌کار و حسینی، ۱۳۹۷، ۴۹). افزایش خشونت علیه زنان در سطح جهانی در مطالعات متعدد و به وسیله گزارش‌های پلیس، مراکز خدمات اضطراری و پناهگاه‌های حمایت از قربانیان، اثبات شده است (بوسراپ و همکاران^۴،

1. United nations
2. WHO
3. Dabaghi et al.
4. Boserup et al.

۲۰۲۰، ۱۷۳۳؛ قوشال^۱، ۲۰۲۰، ۱۹۷). مطالعات بین‌المللی در مورد شیوع این پدیده در طول همه‌گیری کووید نیز دارای نتایج مشابهی است (سویرو و همکاران^۲، ۲۰۲۳، ۱۸). بر همین اساس برخی معتقدند که شیوع این بیماری در عصر حاضر، چندین دهه پیشرفت در جهت حفظ امنیت زنان را خدشه‌دار کرده است (پرودهم و همکاران^۳، ۲۰۲۲، ۴۹۵).

در ایران نیز به واسطه عرف و فرهنگ جامعه که خشونت را امری خصوصی تلقی کرده و حتی‌الامکان از دخالت در آن پرهیز می‌کند و هم به واسطه عدم تمایل نهادها و ارگان‌های رسمی به انتشار نتایج پژوهش‌های خود در این رابطه، دستیابی به آمار حقیقی و دقیق خشونت کار آسانی نیست؛ با این حال، ظاهراً تنها و آخرین آمار مورد استناد در این رابطه در ایران، پیمایش ملی گسترده قاضی طباطبایی و همکاران او در ۲۸ استان کشور در سال ۲۰۰۵ است که بر مبنای آن ۶۶ درصد از زنان ایرانی حداقل برای یک‌بار در زندگی خود خشونت را تجربه کرده‌اند (یکه‌کار و همکاران، ۱۳۹۸، ۵۱). به نظر می‌رسد با این میزان گستردگی، خشونت علیه زنان یکی از معضلات اجتماعی امروز ماست. خشونت خانگی ممکن است از سوی هر یک از اعضای خانواده نسبت به زنان صورت‌پذیرد (درخشانپور و همکاران، ۱۳۹۳، ۱۲۸)؛ اما پژوهش حاضر بر خشونت خانگی از سمت همسر یا شریک صمیمی زندگی زن متمرکز است.

خشونت خانگی علیه زنان در اشکال گوناگون بروز و ظهور می‌یابد و به طرق مختلف زندگی زنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. انواع آن شامل خشونت جسمی، خشونت روانی، خشونت جنسی، خشونت کلامی، خشونت اجتماعی و خشونت اقتصادی است. بیشتر مطالعات در این حوزه در باب عوامل مؤثر بر خشونت علیه زنان (غضنفری، ۱۳۸۹)، علی‌الخصوص عوامل اجتماعی مؤثر بر خشونت خانگی (آقاخانی و همکاران، ۱۳۹۲؛ زنجانی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳؛ یعقوبی و رؤفی، ۱۳۹۲؛ توسلی و طاهری، ۱۳۹۳؛ محمدی و میرزائی، ۱۳۹۱) و در مواردی عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر این پدیده (ارجمندسیاهپوش و عجم‌دشتی، ۱۳۸۹؛ کنعانی و همکاران، ۱۳۹۲) بوده‌است و صحبت

1. Ghoshal
2. Soeiro et al.
3. Prudhomme et al.

چندانی از خشونت اقتصادی به میان نیامده است. بنابراین به نظر می‌رسد خشونت اقتصادی نسبت به زنان در خانواده به عنوان یکی از اشکال خشونت خانگی، که خود از مصادیق گوناگونی برخوردار است، حاوی ابعاد پنهان و ناگفته‌ای است (محمدی خسروی، ۱۳۹۷، ۴) و برخی اثرات همچون خشونت فیزیکی به وضوح قابل مشاهده و درک نبوده و گاهی به صورت غیر مستقیم زندگی زنان را دستخوش تغییر قرار می‌دهد (بسا و همکاران^۱، ۲۰۱۴، ۷۵). خشونت مالی یا اقتصادی علیه زنان از سمت همسر شامل آن دسته از رفتارها از جانب شوهر است که به واسطه قراردادن همسر در مضیقه مالی، گذران زندگی را برای زنان فاقد درآمد با مشکل مواجه می‌سازد. این خشونت خود از مصادیق و مؤلفه‌هایی برخوردار است؛ از مؤلفه‌های آن می‌توان به هرگونه سوءاستفاده اقتصادی از همسر، عدم پرداخت نفقه، در مضیقه قراردادن زن و فرزندان از حیث مالی، قائل نشدن حریم مالی برای همسر و دخل و تصرف در درآمد و پس‌انداز او، آسیب به وسایل مورد علاقه و شخصی همسر، کنترل موشکافانه و بیش از حد مقتصدانه هر نوع خرج در منزل و اجبار همسر در بخشیدن حقوق و درآمد خود به شوهر اشاره کرد (یکه‌کار و همکاران، ۱۳۹۸، ۵۱؛ شربتیان و همکاران، ۱۳۹۶، ۵۷).

می‌توان خشونت یا سوءاستفاده اقتصادی را یک نوع خشونت پنهان و شکل نامرئی سوءاستفاده در رابطه با شریک صمیمی زندگی دانست که به هر نوع رفتاری که منابع اقتصادی فرد دیگر را کنترل، استثمار یا تخریب کند اطلاق می‌شود (استیلیانو^۲، ۲۰۱۸، ۱۵؛ پستموس و همکاران^۳، ۲۰۲۰، ۲۷۰). به نظر می‌رسد این موضوع از ارزش مطالعه موشکافانه و دقیق برخوردار است؛ در همین راستا هدف از پژوهش حاضر این است که به صورت مجزا و با رویکردی جنسیتی مسئله خشونت مالی شوهر علیه زن را مورد واکاوی قرار داده و با درهم‌آمیختن ابعاد جامعه‌شناختی و اقتصادی این مسئله، به فهم عمیقی از ابعاد ناگفته و مصادیق پیدا و پنهان بسترها و زمینه‌های خشونت اقتصادی علیه زنان در خانواده دست یابد.

1. Bessa et al.
2. Stylianou
3. Postmus et al.

۲. پیشینه تجربی

با توجه به پیشینه‌های مورد مطالعه، تحقیقی با این عنوان پژوهش در بین موارد معتبر یافت نشد؛ با این حال، به منظور مرور پیشینه تحقیق پژوهش‌هایی که با موضوع تحقیق مشابهت یا قرابت بیشتری داشت و همچنین به طور حاشیه‌ای به موضوع مورد نظر پرداخته بودند، مورد مرور قرار گرفت و تلاش شد از جدیدترین تحقیقات مرتبط و مشابه که در زمینه خشونت خانگی به عنوان هسته اولیه پژوهش و خشونت اقتصادی به عنوان هسته اصلی پژوهش کار شده بود، به عنوان پیشینه تجربی و به دو صورت داخلی و خارجی استفاده شود.

ژنگ و همکاران^۱ (۲۰۲۱) در تحقیق خود با عنوان «فشار مالی و خشونت شریک عاطفی علیه زنان متأهل در چین پس از اصلاحات: شواهدی از چنگدو» در صدد بودند ارتباط دو شاخص عینی و ذهنی فشار مالی با دو بعد مجزا از خشونت شریک زندگی علیه زنان یعنی رفتار خشونت‌آمیز شوهر و کنترل جنسیتی را بررسی کنند. بدین منظور در سال ۲۰۱۷ یک نظرسنجی اجتماعی در چنگدو، مرکز استان سیچوان، و از میان ۳۴۰ نفر صورت گرفت. بر این اساس چهار فرضیه طرح شد و تأیید یا عدم تأیید آن‌ها توسط رگرسیون‌های دو جمله‌ای مورد بررسی قرار گرفت. به این ترتیب بر اساس مدل استرس خانواده که در این تحقیق از آن بهره گرفته شد، این نتیجه حاصل شد که در میان زنان متأهل، فشار مالی خود ادراک همسر، به طور قابل توجه و مثبتی با خطر تجربه ارتکاب رفتار خشونت‌آمیز از سوی همسر و کنترل مالی در ارتباط بود.

پستموس^۲ و همکاران (۲۰۲۰) در تحقیقی با عنوان «سوءاستفاده اقتصادی؛ شکلی نامرئی از خشونت خانگی؛ بررسی چندکشوری» در صدد بودند در رابطه با چگونگی تعریف و سنجش سوء استفاده اقتصادی یا سوء استفاده مالی در ادبیات جهانی شفاف‌سازی کرده و با تجزیه و تحلیل این ادبیات پیامدهای آن را آشکار سازند. بدین منظور آن‌ها ۴۶ مقاله‌ای را که تمام معیارهای لازم را دارا بود، از ۶ قاره و گستره‌ای از کشورها انتخاب کرده و مورد تحلیل و بررسی قرار دادند. نتایج حاکی از آن بود علی‌رغم آنکه واژه سوء استفاده

1. Zheng et al.
2. Postmus

مالی و سوءاستفاده اقتصادی در بسیاری از اوقات به جای یکدیگر به کار می‌روند، سوءاستفاده مالی بخشی از سوءاستفاده اقتصادی و شامل رفتارهای مشابه آن است. سوءاستفاده مالی بر پول و منابع مالی فردی متمرکز است. اما تمام تلاش‌های سوءاستفاده‌کننده در جهت وابستگی اقتصادی شریک زندگی خود، اعم از کنترل توانایی او برای عدم خودکفایی، کنترل کامل بر پول و منابع اقتصادی، اتخاذ تمام تصمیمات مالی، کاهش توانایی کسب، استفاده و حفظ مال یا وادار کردن فرد در جهت وابستگی به سوءاستفاده‌کننده در حوزه سوءاستفاده اقتصادی قرار می‌گیرد که از طریق تکنیک‌هایی همچون خرابکاری در استخدام، ایجاد بدهی‌های تحمیلی و اجباری نیز صورت می‌پذیرد. هیوز^۱ و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهش خود با عنوان «نابرابری اقتصادی زنان و خشونت خانگی: بررسی پیوندها و توانمندسازی زنان» درصدد بررسی تأثیر برنامه‌ریزی‌های توانمندسازی اقتصادی زنان بر خشونت خانگی علیه آن‌ها بودند. این پژوهش مطالعه‌ای مبتنی بر ادبیات و متشکل از ۷۵ منبع شامل گزارش‌های سازمانی، مقالات دانشگاهی و اسناد داخلی بود که بیش از دو سوم آن از پژوهش‌های اصلی و مابقی از مرور ادبیات پیشین وام گرفته شده است. نتیجه آنکه رابطه بین فرایندهای توانمندسازی اقتصادی زنان و خشونت خانگی پیچیده، متناقض و همیشه به فرایندهای توانمندسازی اقتصادی زنان وابسته است؛ بدین معنا که بر خلاف تصور عده‌ای همچنان که زنان از نظر اقتصادی توانمندتر می‌شوند، خطر ابتلا به خشونت خانگی ممکن است افزایش یابد؛ زیرا ممکن است مردان از خشونت به عنوان ابزاری برای مختل کردن فعالیت‌های اشتغالی زنان استفاده کرده، درآمد زنان را مدیریت کرده، آن را تصاحب و یا از آن‌ها باج‌خواهی کنند. از پژوهش‌های داخلی مرتبط با هسته اولیه و هسته اصلی پژوهش نیز می‌توان به موارد زیر اشاره نمود.

رئسی و بوستانی (۱۴۰۰) در پژوهش خود تحت عنوان «مطالعه کیفی خشونت علیه زنان بلوچ» در صدد پی‌بردن به درک و فهم زنان بلوچ از پدیده خشونت علیه زنان، شرایط زمینه‌ای بروز این پدیده از نظر آن‌ها و راهکارهای آنان در برابر این معضل اجتماعی بودند و بدین منظور روش کیفی و رویکرد زمینه‌ای را اتخاذ کردند. این پژوهش برخلاف اغلب

تحقیقات پیشین، بی توجه به رویکردهای نظری، پدیده خشونت را از منظر زنان تجربه‌گر خشونت مورد واکاوی قرار داد. به این ترتیب با ۱۸ زن که در مقطع زمانی یک‌ساله برای طرح و پیگیری شکایت از همسر خود به دادگستری ایرانشهر رفت‌وآمد داشتند، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته صورت گرفت. در نهایت نتایج به صورت سیزده مقوله اصلی و اساسی مورد طبقه‌بندی قرار گرفت که مهم‌ترین آن‌ها مردسالاری، اعتیاد، سایه طلاق، ننگ طلاق، ازدواج اجباری و ازدواج مجدد بود و هر یک از این‌ها با خشونت علیه زنان رابطه‌ای معنادار داشت.

بگرضایی و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله خود با عنوان «فراتحلیل مطالعات خشونت شوهران علیه زنان در ایران» درصدد یافتن مهم‌ترین عوامل تعیین‌کننده و دخیل در معضل خشونت خانگی بودند. جامعه آماری متشکل از ۶۵ پژوهش مرتبط با معضل خشونت خانگی علیه زنان در ایران را مد نظر قرار داده و از آن میان ۲۵ مورد را به عنوان نمونه انتخاب شد. نتایج حاصل از فرایند تحلیل داده‌ها نشان داد که خشونت خانگی، اغلب زنان ۲۰ تا ۳۰ ساله را با ۴۸/۵ درصد فراوانی درگیر کرده بود و زنان میانسال ۴۵ تا ۵۰ سال با حدود ۹/۵ درصد فراوانی، کمترین سطح از خشونت را تجربه کرده بودند.

علیرضانژاد و زنگنه (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «دسترسی به پول و مناسبات قدرت در روابط همسران: مطالعه‌ای در اجتماع محلی زنان دستان سبز و تکیه شهدا» درصدد بررسی تأثیر دسترسی زنان به پول در خانواده‌های تهی‌دست بود. مطالعه به شیوه مردم‌نگاری نهادی و ارزیابی مشارکت روستایی و با بهره‌گیری از تکنیک‌های مصاحبه، مشاهده، بحث گروهی و رسم نمودارهای فعالیت زنان در اجتماعات محلی تهران بود. یافته‌های پژوهش حاکی از آن بود که قدرت و پول در خانواده مفاهیمی کاملاً جنسیتی تلقی شده و مدیریت پول نیز مردانه تلقی می‌شود. از جمله مصادیق خشونت اقتصادی که زنان در این پژوهش آن را تجربه کردند، کنترل چگونگی هزینه درآمد زن، نپرداختن پول به زن و تأمین نکردن نیازهای پایه‌ای زن و فرزندان بود.

به این ترتیب شاهد آن بودیم که در اکثر تحقیقات پیشین به صورت کلی به پدیده خشونت خانگی و یا سوءاستفاده‌های مالی پرداخته شده بود و یا اغلب ابعاد دیگر این نوع خشونت مورد توجه قرار گرفته بود و حتی در مواردی به آوردن نام انواع دیگر خشونت

بسنده کرده و خشونت مالی در دسته‌بندی انواع خشونت نیز لحاظ نشده بود؛ بدین منظور، این پژوهش قصد دارد به صورت مجزا و عمیق و به روش کیفی به یکی از مصادیق مغفول مسئله خشونت علیه زنان، یعنی خشونت مالی و بسترها و زمینه‌های آن، بپردازد، تا علاوه بر درک تجربه افراد از این خشونت، به فهمی عمیق از پدیده خشونت مالی نیز دست یابد.

۳. چارچوب مفهومی

با توجه به پارادایم اتخاذ شده در این پژوهش که شیوه کیفی است، نظریات در این تحقیق پشتوانه نظری نیستند، بلکه صرفاً چارچوب‌های ارجاعی و استنادی بوده و در همه مراحل پژوهش، از جمع‌آوری تا تحلیل داده‌ها و نتیجه‌گیری مورد ارجاع و استناد قرار می‌گیرند و حساسیت نظری ایجاد می‌کنند. در میان خیل نظریه‌های مرتبط با خشونت، با توجه به مفهوم خشونت اقتصادی و یافته‌های پژوهش، اساس و شالوده این پژوهش را می‌توان بر نظریه‌های منابع، یادگیری اجتماعی، پدرسالاری، جامعه‌پذیری جنسیتی، خرده‌فرهنگ خشونت و ساختار اجتماعی استوار ساخت.

طبق نظریه منابع از ویلیام گود^۱ توضیح ناعادلانه و نامتعادل منابع و قدرت مالی در جامعه، به تبع نتایج مشابهی در خانواده خواهد داشت و سبب می‌شود افرادی که دسترسی کمتری به منابع اقتصادی دارند، در معرض خطر قرار گرفته و افراد با دسترسی بیشتر در جهت اعمال قدرت و یا تحمیل امیال خود به فرد آسیب‌پذیرتر گام بردارند؛ (یکه‌کار و همکاران، ۱۳۹۸، ۵۰-۵۱). اما این افراد به دلیل دسترسی خود به منابع، کمتر مرتکب خشونت فیزیکی می‌شوند چون می‌توانند از روش‌های دیگری اعمال قدرت کرده و به خواسته خود دست یابند (بگرضایی و همکاران، ۱۳۹۶، ۸۶).

طبق نظریه پدرسالاری مقادیری از اعمال خشونت از جانب مردان طبیعی تلقی شده و در جامعه‌ای که در آن پدرسالاری حکمفرماست، اقتدار و هویت مردانه، که گاه به معنای خشونت‌ورزی است، مورد ستایش نیز واقع می‌شود و مردانی که از خود اقتدار نشان می‌دهند، در چنین جامعه‌ای امتیاز نیز می‌گیرند (شربتیان و همکاران، ۱۳۹۶، ۵۳).

1. William Good

طبق نظریه جامعه‌پذیری جنسیتی، فرایند جامعه‌پذیری در جامعه مبتنی بر جنسیت صورت می‌گیرد و برخی اعمال و رفتار به زنان یا مردان منتسب شده و ویژگی‌های زنان یا مردانه تلقی می‌گردد. این فرایند به تدریج در جامعه مورد قبول واقع شده، به فرزندان منتقل می‌شود و از نسلی به نسل بعد انتقال می‌یابد. بدین ترتیب کلیشه‌های اطاعت و انفعال زن و اقتدار و سلطه‌گری مرد را به عنوان ویژگی‌های جنسیتی تلقی می‌کند. به این ترتیب به سبب نوع برخورد متفاوت اطرافیان، کودک (پسر یا دختر) عکس‌العمل متفاوتی از خود بروز خواهد داد. به عبارتی بنا بر انتظار اطرافیان، پسران به خلاقیت، نوآوری، فعالیت اقتصادی و دختران به دست کشیدن از کودکی و روی آوردن به رفتارهای زنانه تشویق و ترغیب می‌شوند که ماحصل آن آموزش امور خانه‌داری به زنان و معاف کردن آنان از مسائل اقتصادی و به تبع عدم مهارت‌آموزی اقتصادی به زنان است. طبق این نظریه واقعیات و مسائل اجتماعی بیش از ویژگی‌های بیولوژیکی در فرایند جامعه‌پذیری تعیین‌کننده خواهند بود. (اعظم‌زاده و دهقان‌فرد، ۱۳۸۵، ۱۶۳).

فمینیست‌ها نیز با تکیه بر این باور که قدرت به صورت کاملاً جنسیتی و نابرابر میان زنان و مردان توزیع شده و ریشه‌ای تاریخی دارد، بر پدرسالاری به عنوان عامل زمینه‌ساز خشونت علیه زنان، اجماع نظر داشته و معتقدند پدرسالاری در انحای گوناگون زمینه‌ساز فرودستی و انقیاد زنان در جامعه و خانواده شده و موجب شده تا زنان مطیع و فرمانبردار مردان شوند (بگرضایی و همکاران، ۱۳۹۶). وجود چنین ایدئولوژی و رویکردی در یک جامعه، به سبب توزیع ناعادلانه قدرت از سوی مردان، می‌تواند موجب بروز رفتارها و کنش‌های خشونت‌آمیز بسیاری شود که با توجه به عدم توازن قدرت دو جنس در نهاد خانواده، ممکن است به مراتب شدیدتر نیز بروز و ظهور یابد (ابوالحسنی و بهمه‌ای، ۱۴۰۱).

۴. روش

این پژوهش به شیوه کیفی و با استراتژی رویکرد مطالعه موردی صورت پذیرفته است. تمام زنان متأهل شهر مشهد که از دو ملاک تأهل و تمایل به صحبت و همکاری در روند پژوهش برخوردار بودند، به عنوان جامعه آماری در نظر گرفته شدند و سپس با ۲۶ نفر از

این زنان از ۱۳ منطقه شهر مشهد مصاحبه صورت گرفت. تعداد مشارکت‌کنندگان تقریباً نسبت برابری از زنان متأهل شاغل و خانه‌دار بود که همه طیف‌های تحصیلی از زیر سیکل تا دکترا را در بر می‌گرفت. روش نمونه‌گیری در این پژوهش به صورت هدفمند و در دسترس بوده و فرایند انتخاب نمونه تا اشباع داده‌ها ادامه یافت. برای انتخاب مصاحبه‌شوندگان، در گروه‌های مختلف مجازی فراخوان داده شد و پس از اعلام آمادگی افراد برای مشارکت، مصاحبه حضوری انجام شد.

ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش مصاحبه به روش نیمه‌ساختاریافته بود؛ بدین ترتیب مصاحبه‌ها با سؤالات کلی شروع شده و در فرایند مصاحبه با سؤالات دیگر ادامه یافت. ماهیت نیمه‌ساختاریافته مصاحبه‌ها این امکان را به پژوهشگر داد تا ضمن فراهم کردن انعطاف لازم در فرایند مصاحبه و تحلیل پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان بتواند درک و فهم آنان از خشونت مالی را مورد واکاوی و تفسیر قرار دهد. در فرایند مصاحبه، ابتدا توضیحاتی در خصوص اهداف مطالعه، کسب رضایت از شرکت در پژوهش، لزوم ضبط صدا توسط پژوهشگر و علت آن، به منظور رعایت اخلاق پژوهش به مشارکت‌کنندگان داده شد و پس از آن مصاحبه‌ها ضبط و پیاده‌سازی شد. میانگین مدت زمان مصاحبه‌ها بین ۵۰ الی ۹۰ دقیقه بود. در این پژوهش سعی شد تا حد امکان با افرادی که تمایل بیشتری به مصاحبه دارند و احتمالاً داده‌های غنی‌تری در اختیار پژوهشگر می‌گذارند، مصاحبه صورت پذیرد.

برای تحلیل داده‌ها در این پژوهش از تحلیل موضوعی یا تماتیک که از پرکاربردترین روش‌های تحلیل مورد استفاده در پژوهش‌های کیفی به ویژه در روش‌های مردم‌نگاری است (هانسون و همکاران^۱، ۲۰۱۱، ۳۸۰) استفاده شد. با اتخاذ این روش می‌توان ماهیت غنی و پیچیده داده‌های کیفی و تفاسیر مشارکت‌کنندگان را کشف کرد (لوئیس^۲، ۲۰۱۵، ۴۷۵-۴۷۳). بدین ترتیب پژوهشگر اطلاعات مکتوب، مصاحبه‌ها و داده‌های بصری را مورد واکاوی قرار داد، الگوها، معانی و ایده‌های گوناگونی که از داده‌ها استخراج شد را با

1. Hanson et al.
2. Lewis

تفکیک و دسته‌بندی مفاهیم مشابه، بهتر درک کرده و با کدگذاری و سازمان‌دهی آن‌ها در جهت پاسخگویی به پرسش‌ها و اهداف پژوهش گام برداشت. به این ترتیب پس از پیاده‌سازی مصاحبه‌ها، ابتدا داده‌های هر مصاحبه به صورت اولیه و به تفکیک کدگذاری شد، سپس در نسبت با سایر مصاحبه‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت، الگوها و تم‌های مشابه استخراج و دسته‌بندی شد و در نهایت مقولات اصلی، مقولات فرعی و مفاهیم اولیه بسیاری از آن استخراج گردید.

در پژوهش‌های کیفی، ثبات پاسخ افراد متعدد به مجموعه داده‌ها نشانگر پایایی است و از آنجا که اطمینان از اعتبار و اعتمادپذیری نتایج حاصل از پژوهش‌های کیفی دغدغه بسیاری از پژوهشگران است (ایم و همکاران^۱، ۲۰۲۳، ۱۰۰) این مورد نیز مدنظر قرار گرفته و در قسمت گزارش یافته‌ها به نقل قول‌های مصاحبه‌شوندگان در رابطه با مفاهیم و مقولات تحقیق اشاره شد. همچنین از آنجا که مطالعه موردی نسبت به برخی دیگر از انواع رویکردها تأکید بیشتری بر اعتباریابی دارد (گوترمن و همکاران^۲، ۲۰۱۵، ۵۵۸)؛ به منظور افزایش اعتبار پژوهش، در مصاحبه با مشارکت‌کنندگان از سؤالات پیگیری برای درک بهتر و حصول اطمینان از منظور و مقصود آن‌ها از روایت‌های مطرح‌شده، استفاده شد.

به منظور درک ویژگی‌های نمونه و ارائه یک نمای کلی روشن و سازمان‌یافته از ویژگی‌های شرکت‌کنندگان، برخی اطلاعات کلیدی آن‌ها همچون اطلاعات دموگرافیک در قالب جدول شماره (۱) ارائه شد. همچنین به جهت تعهد به ملاحظات اخلاقی، به هر یک از آن‌ها نامی مستعار تعلق گرفت. در این پژوهش تلاش شد حداکثر گوناگونی در میان مشارکت‌کنندگان وجود داشته باشد. بدین منظور تعداد مشارکت‌کنندگان تقریباً نسبت برابری از زنان متأهل شاغل و خانه‌دار بود که همه طیف‌های تحصیلی از زیر سیکل تا دکترا را در بر می‌گرفت. زنان مصاحبه‌شونده از ۲۴ تا ۵۸ سال بودند. از نظر شغلی ۱۲ نفر خانه‌دار، ۸ نفر کارمند و ۶ نفر دارای شغل آزاد بودند. سابقه زندگی مشترک آن‌ها از کمتر از یک سال تا ۴۳ سال بود و یک نفر از این زنان سابقه طلاق داشت. تعداد فرزندان این زنان نیز طیفی از بدون

1. Im et al.
2. Guetterman et al.

فرزند تا ۶ فرزند را در بر می‌گرفت. همچنین اختلاف سنی این زنان با همسرانشان از کمتر از یک سال تا ۱۰ سال را شامل می‌شد که یکی از زنان از همسر خود ۴ سال بزرگ‌تر بود.

جدول ۱. سیمای مصاحبه‌شوندگان

ردیف	نام مستعار	سن	تحصیلات	مدت زمان زندگی زناشویی	وضعیت شغلی	وضعیت شغلی همسر	اختلاف سنی با همسر	تعداد فرزندان
۱	فاطمه	۳۷	کارشناسی کامپیوتر	۹ سال	خانه‌دار	آزاد	۱ سال	۱
۲	فرزانه	۳۰	کارشناسی زبان انگلیسی	۹ سال	خانه‌دار	کارمند بخش خصوصی	۶ سال	۲
۳	فرشته	۵۸	سیکل	۴۳ سال	خانه‌دار	کارمند بازنشسته	۸ سال	۶
۴	فریده	۴۰	ارشد کتابداری پزشکی	۱۵ سال	کتابدار	آزاد (صنایع چوب)	کمتر از یک سال	۲
۵	ضحی	۲۴	کارشناسی ادبیات فارسی	۱ سال	خبرنگار	کارمند بخش حسابداری	۵ سال	---
۶	فاطمه	۲۴	سطح یک حوزه، کارشناسی هنر	۷/۵ سال	خانه‌دار	طلبه	کمتر از یک سال	۲
۷	لادن	۳۴	ارشد کارآفرینی	۱۳ سال	تحویله‌دار	کارمند بانک	۴ سال	۲
۸	ستاره	۴۱	کارشناسی ارشد	۱۶ سال	فرهنگی	کارمند	کمتر از یکسال	۳
۹	زینب	۳۵	کارشناسی ارشد	۷ سال	کارمند پاره‌وقت	کارمند رسمی	یک سال	۲
۱۰	مریم	۲۵	دکتری حرفه‌ای پزشکی عمومی	کمتر از یک سال	خانه‌دار	کارورزی پزشکی	یک سال	-
۱۱	عطیه	۳۴	کارشناسی	۱۱ سال	کارآموز وکالت	مدیر شرکت بیمه	دو سال	۳
۱۲	الهام	۳۳	کارشناسی	۷ سال	خانه‌دار	کارمند شرکت خصوصی	۶ سال	۱
۱۳	منصوره	۳۲	کارشناسی ارشد	۸ سال	خانه دار	شغل آزاد	۳ سال	۲
۱۴	سیما	۳۴	کارشناسی ارشد ادبیات فارسی	۱۲ سال	دبیر ادبیات	کارمند شرکت مطابرات	۷ سال	-
۱۵	لاله	۳۳	دکتری حقوق کیفری و جرم شناسی	۶ سال	مشاور حقوقی	آزاد (مدیر موسسه حقوقی)	کمتر از یک سال	-
۱۶	محبوبه	۲۸	کارشناسی ارشد روانشناسی	۷ سال	روانشناس بالینی	کارمند بخش خصوصی	۸ سال	۲

مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی

۸۶

دوره ۱۶، شماره ۳
تابستان ۱۴۰۳
پیاپی ۶۳

ردیف	نام مستعار	سن	تحصیلات	مدت زمان زندگی زناشویی	وضعیت شغلی	وضعیت شغلی همسر	اختلاف سنی با همسر	تعداد فرزندان
۱۷	معصومه	۳۱	کارشناسی ارشد	۸ سال	دبیر فیزیک	نظامی	۲ سال	۲
۱۸	عالیه	۳۸	کارشناسی ارشد مترجمی فرانسه	۷ سال	خانه‌دار	کارمند وزارت صنایع	۱۰ سال	۱
۱۹	مینا	۳۲	کارشناسی ارشد	۱۰ سال	وکیل	کارمند	۵ سال	۱
۲۰	اکرم	۴۵	دکتری	۲۵ سال	مدرس دانشگاه	کارمند	۷ سال	۳
۲۱	رمیسا	۳۸	کارشناسی ارشد	۱۰ سال	کارمند	کارمند	۲ سال	۲
۲۲	محدثه	۵۰	دیپلم طراحی لباس	۲۶ سال	خانه‌دار	کارمند شهرداری	۳ سال	۲
۲۳	پروین	۵۱	پنجم ابتدائی	۳۸ سال	خانه‌دار	گچکار	۹ سال	۴
۲۴	سمیه	۵۰	دیپلم	۲۳ سال	خانه‌دار	نظامی	۴ سال	۲
۲۵	نگار	۵۵	دیپلم	۴۰ سال	خانه‌دار	نظامی بازنشسته	۸ سال	۳
۲۶	نازی	۵۰	کارشناسی ارشد مدیریت مالی	۱۵ سال	طراح داخلی ساختمان	مدیر فروش شرکت نفت ایرانول	۴ سال کوچکتر	۲

۵. یافته‌ها

در این بخش گزارشی از یافته‌های به دست آمده از مصاحبه‌های عمیق کیفی با ۲۶ نفر از زنان متأهل شهر مشهد که از مناطق مختلف، در بازه‌های سنی متفاوت، با تنوع شغلی و دارای مدارک تحصیلی گوناگون بودند، ارائه شده است. تلاش شد تا روایت و اظهارات زنان در رابطه با بسترها و زمینه‌های خشونت مالی علیه زنان در خانواده مورد مطالعه قرار گیرد. در مجموع یافته‌های تحقیق شامل ۴۸ مفهوم اولیه بود که در آخر ۷ مفهوم فرعی را تشکیل داده و در نهایت مقوله اصلی بسترها و زمینه‌های خشونت مالی علیه زنان را شکل دادند. بر اساس یافته‌های پژوهش، بسترها و زمینه‌های خشونت مالی علیه زنان می‌تواند طیفی از ۷ مقوله شامل «فقدان روابط سازنده زوجین»، «خانواده بستر ساز خشونت»، «کلیشه‌های جنسیتی و خشونت»، «فرودستی زنان در ساختار هرم قدرت خانواده»، «مردسالاری و هژمونی مردانه»، «زنان قربانیان بحران‌های اجتماعی-اقتصادی» و «خلاء قانونی و نادیده گرفتن حقوق اقتصادی زنان» را دربرگیرد.

۵-۱. فقدان روابط سازنده زوجین

عدم روابط سازنده میان زوجین در زندگی، یکی از علل اصلی خشونت مالی علیه زنان است که می‌تواند جنبه‌های مختلفی نظیر لجبازی زوجین در امور مالی، ضرر مالی ناشی از عدم مشورت با همسر، تعارض و اختلافات زناشویی، عدم تفاهم در مدیریت اقتصادی، نارضایتی شوهران از همسران، نابرابری جنسیتی و پویایی قدرت در روابط خانوادگی را دربرگیرد. به این ترتیب عدم تعامل زوجین در زندگی، ممکن است به طرق گوناگون تسهیلگر اعمال خشونت مالی مردان نسبت به زنان در بستر خانواده شود. یکی از این عوامل که اهمیت خود را در اظهارات مصاحبه‌شوندگان نشان داد بحث نارضایتی مرد از همسر در زندگی است. افراد به هنگام نارضایتی از یک مسئله، تعارض یا چالش در زندگی خود دست به اعمال گوناگون می‌زنند؛ بنا بر یافته‌های پژوهش، مردان ممکن است در صورت نارضایتی از همسر، از الگوی تعاملی تلافی‌جویانه استفاده کنند. در این رابطه ضحی (مصاحبه‌شونده کد ۵) ۲۴ ساله و دارای مدرک کارشناسی ادبیات فارسی از تجربه ازدواج ناموفق خود و ارتباطان با عدم حمایت مالی همسر گفت:

...با توجه به تجربه‌ای که خودم داشتم از ازدواج ناموفق، ما چون رابطه خیلی خوبی نداشتیم فکر می‌کنم که یکی از دلایلی که همسر سابقم توی مسائل اقتصادی خیلی به بنده توجهی نداشتند همین نارضایتی‌ها و اختلافاتی بود که توی زندگی مشترکمون داشتیم. طبیعتاً وقتی که بین زن و شوهر ناراحتی باشه و مرد از همسرش ناراحت باشه احتمالاً طبق تجربه‌ای که خودم داشتم از نظر مالی هم خانم رو خیلی حمایت نمی‌کنه.

عدم تفاهم زوجین در مدیریت اقتصادی خانواده نیز می‌تواند باعث ایجاد و یا تداوم خشونت مالی نسبت به زنان شود؛ بدین ترتیب گاه زوجین به دلیل تفاوت در نوع نگاه و برداشت از زندگی و یا تفاوت در ویژگی‌های شخصیتی و فردی خود، ممکن است دچار عدم تفاهم شوند و در صورتی که نتوانند این عدم تفاهم را مدیریت کنند احتمال دارد که مردان به علت برخورداری بیشتر از منابع مالی در این زمینه اعمال قدرت کرده و حرف خود را به کرسی بنشانند. فرشته (مصاحبه‌شونده کد ۳) ۵۸ ساله و دارای مدرک سیکل از تجربه خود در این باره گفت:

...برای خرج و مخارج جر و بحث داشتیم... اینکله اولویت چیه بعضی وقت‌ها هم مثلاً من می‌گفتم فرش، تلویزیون و اینا، اون می‌گفته نه حالا لزومی نداره... یعنی می‌خواست ساده زیست باشه.

الهام (مصاحبه‌شونده کد ۱۲) ۳۳ ساله و دارای مدرک کارشناسی نیز از منظر روانشناسی، علت بروز چالش‌های مالی زیاد خود با همسر در زندگی را ناشی از تفاوت قابل توجه در نوع نگاه و افکار خود با همسر دانست و گفت:

خب خیلی وقت‌ها سر همین هزینه‌ها و بحث مالی واقعاً دعوامون شده بحشون شده. بیشتر دعوای ما یا سر بچه بوده یا واقعاً مالی بوده، اینم نیست که همسر من بخواد خساست به خرج بده، اصلاً اینطوری نیستش. می‌دونید تفاوت افکارمون بوده که باعث این شده، حالا خیلی روانشناسی طور شد ولی من تحلیلش کردم دیگه. ولی سر بحث مالی ما خیلی دعوامون شده. اگر من بخوام بگم من خیلی رؤیاپردازم و همسر من خیلی واقع‌بینه. تفاوت در نوع نگاه هست. من چیزی رو لازم می‌دونم ایشون نه. یا کلاً اخلاق طرف ممکنه جوری باشه که طرف قانع و چیزی رو واجب و لازم نمی‌دونه ولی من به نظرم داشتن اون چیز مهمه.

۲-۵. خانواده بستر ساز خشونت

یافته‌ها نشان می‌دهد مفاهیمی نظیر تغییر اندازه خانواده و محدود شدن منابع مالی، عدم تربیت صحیح فرزند از کودکی، نفوذ ساختارهای خانوادگی در افراد، بروز فاکتورهای رفتاری والدین در نحوه مدیریت مالی فرد در آینده، ازدواج در سن کم برای فرار از وضعیت مالی خانواده، اعتیاد مرد و مداخله خانواده همسر در امور مالی زوجین می‌تواند به پایه‌گذاری خشونت مالی علیه زنان در خانواده کمک می‌کند که در ادامه به برخی از آن‌ها می‌پردازیم.

مریم (مصاحبه‌شونده کد ۱۰) فاکتورهای رفتاری و خانوادگی را در نحوه رفتارهای مالی در زندگی زوجین تعیین‌کننده دانست. او هنگامی که از تفاوت انتظارات، رأی یا عمل زوجین در خانواده در حوزه مسائل مالی صحبت می‌کرد، نقش محیط خانوادگی و ویژگی‌های شخصیتی کلی خانواده و همچنین شاخص‌های رفتار فردی نظیر جزئی و کلی‌نگری هر یک از زوجین در زندگی را در بروز رفتارهای متفاوت مالی زوجین برجسته دانسته و گفت:

به خیلی فاکتورها بستگی داره مثلاً اینکه من توی یک خانواده‌ای بزرگ شدم که کاملاً دقیق و سر حساب کتاب و همیشه همه کارها سر موقع انجام بشه ولی مثلاً همسر اینجورین که خانواده کلاً رله‌ای هستن که مثلاً اگر که واقعاً یک کاری می‌خواد انجام بشه از نظرش لزومی نداره که حتماً

همین الان و اورژانسی، یعنی کاملاً با حوصله و خیلی رله... خب این چیزیه که من می‌دونم روی این قضیه تأثیر داره و شاید اونقدری که من روی جزئیات یا نسبت به کارها دقت و وسواس به خرج می‌دم همسرم کلاً آدم ساده‌گیرتریه و بیشتر حس می‌کنم که اختلاف نظره سر اینه تا اینکه بیشتر بحث مالی باشه.

معصومه (مصاحبه‌شونده کد ۱۷) نیز ضمن اشاره به عدم تربیت صحیح فرزندان در خانواده که زمینه‌ساز اعمال و تجربه خشونت مالی در آینده خواهد شد؛ بر اهمیت تربیت صحیح فرزند در خانواده از کودکی و نقش این مسئله در کاهش بروز خشونت مالی در آینده اشاره کرده و گفت:

من فکر می‌کنم که خیلی به تربیت بچه ربط داره یعنی بچه‌ها رو طوری تربیت کرده باشی که سرت بدونه خرج همسرش گردنش. باید از نظر مالی خانواده‌شو تأمین کنه. وقتی یه پسری این رو بدونه دیگه نمیباید برای چندغاز دست همسرش دادن کلی اذیتش کنه. یه جورى اینو وظیفه خودش می‌دونه. از اونور هم اگه خانم بدونه خرج الکی نباید داشته باشه، بلد باشه چجوری درست خرج کنه، مدیریت خانواده رو گردنش بگیره، اینا رو توی خانواده بچه‌ها یاد می‌گیرن دیگه، از پدر و مادرشون یاد می‌گیرن. پس به نظر من بسترش تربیت خانوادگیه.

به نظر می‌رسد نفوذ ساختارهای خانوادگی در رابطه با اعمال و تداوم خشونت مالی از اهمیت بالایی برخوردار است. این اتفاق می‌تواند زمانی روی دهد که اعضای خانواده هسته‌ای و یا خانواده گسترده از نفوذ و تأثیر کلام بر مرد برخوردار بوده و در مواردی با گفته‌ها و رفتار خود باعث فشار مرد بر همسر خود شوند و یا خود مرد به تقلید و الگو برداری از رفتار افراد مورد نظر پردازد. در این مورد لاله (مصاحبه‌شونده کد ۱۵) از تأثیر نگاه سنتی برادر همسر خود مبنی بر سهیم نکردن زن در دارایی‌ها و تأثیر آن بر زندگی خود گفت:

من یک برادر همسر بزرگ‌تر دارم که اخلاق همسر من خیلی شبیه ایشونه. ایشون خیلی اعتقادی به اینکه چیزی به نام خانم بکنن ندارن اما از لحاظ مالی بسیار بسیار خانمشون رو تأمین می‌کنن، یعنی با اینکه خانومشون خانه‌داره فکر می‌کنم پول توجیبی شون نسبت به یک خانم خانه‌دار خیلی زیاده...

۳-۵. کلیشه‌های جنسیتی و خشونت

از نظر برخی مصاحبه‌شوندگان خصلت‌ها و ویژگی‌های زن و مرد، می‌تواند تسهیل‌گر و زمینه‌ساز اعمال خشونت نسبت به زنان باشد و یکی از خصلت‌ها که قریب به اتفاق

مصاحبه‌شوندگان نسبت به تأثیر آن بر اعمال خشونت مالی مردان نسبت به زنان در مردان توافق داشتند، بحث ویژگی‌های شخصیتی مرد و حتی تأثیر بسیار بیشتر آن از وضعیت اقتصادی مرد در اعمال خشونت مالی بود که در کلام هر یک از آن‌ها طیفی از خصلت‌ها شامل اخلاق مرد، فرهنگ مرد، انصاف مرد، تربیت خانوادگی مرد، جنبه و ظرفیت مرد و... را در بر می‌گرفت که بسیاری از این ویژگی‌ها می‌تواند تحت تأثیر کلیشه‌های جنسیتی تعریف شده و در قالب وظایف و هنجارهای نقشی از زنان و مردان انتظار رفته و تخطی از آن، کنش‌های خشونت‌آمیزی را به همراه داشته باشد. ضحی (مصاحبه‌شونده کد ۵) به مسئله جنبه و ظرفیت مرد اشاره کرد و گفت:

...همین دوستم می‌گفت؛ تا به شوهرم انتقادی می‌کنم می‌گه حق نداری فلان مانتو یا فلان چیز رو بخری.

زینب (مصاحبه‌شونده کد ۹) ۳۵ ساله و دارای مدرک کارشناسی ارشد از تأثیر اعتماد و عدم مسئولیت‌پذیری مرد سخن گفت که در نتیجه آن زن برای تأمین هزینه‌های جاری زندگی مجبور به اشتغال می‌شود و در ادامه نقش روحیه و تربیت خانوادگی مرد را در اعمال این نوع از خشونت بسیار پررنگ‌تر از وضعیت اقتصادی مرد دانست:

آه داریم موارد کمی که خب کمتره حتماً که مرد معتاده یا رفیق بازه یا اهل کار نیست و تمام بار زندگی رو دوش زنه...

لاله (مصاحبه‌شونده کد ۱۵) نیز در رابطه با تأثیرگذارتر بودن ویژگی‌های شخصیتی مرد نسبت به وضعیت اقتصادی او چنین گفت:

این هم به نظر من خیلی به شخصیت طرف بستگی داره، یعنی ما می‌بینیم یه مردی هست که اوضاع مالی خوبی نداره ولی خشونت مالیش خیلی کمه، یه مردی رو هم می‌بینیم که وضع مالی خیلی خوبی داره اما نسبت به خانمش خشونت مالی اعمال می‌کنه.

علاوه بر ویژگی‌های شخصیتی مرد، بروز برخی ویژگی‌ها از سوی زن نیز ممکن است زمینه‌ساز اعمال خشونت مالی علیه زنان و یا تجربه این احساس توسط آن‌ها شود؛ مواردی که برخی مصاحبه‌شوندگان نیز به آن اشاره داشتند. عالیه (مصاحبه‌شونده کد ۱۸) از زیاده‌خواهی برخی زنان در امور مالی گفت:

یه برنامه تو گوشیم نصب دارم، یه قسمتی هست که مادرها میان صحبت می‌کنن، درد دل می‌کنن، اونجا زیاد دیدم خانم‌هایی که از وضعیت مالی خانوادگی شون ناراضی‌اند، مثلاً می‌گن همسرم پول نمی‌ده، داره نمی‌ده، خرید نمی‌کنه... حالا بعضی‌ها رو من احساس می‌کنم شاید خانم توقعش بالائه... می‌گم شاید یه مقدار زیاده‌خواهی می‌کنن که تا می‌بینن برا خودش لباس خریده باید برای منم بخره.

اکرم (مصاحبه‌شونده کد ۲۰) ۴۵ ساله و دارای مدرک دکترا علاوه بر اخلاق مرد، عملکرد زن را در احتمال بروز خشونت مالی تأثیرگذار دانسته و گفت:

بستگی به عملکرد زن و اخلاق مرد داره... که ممکنه یک زنی خیلی ولخرج باشه و اقا هم مثلاً آدم خسیسی نباشه ولی ممکنه اون خانم یک کاری بکنه که از نظر مالی خیلی ضرر بزرگی به خانواده برسه خب بله اونجوری هم می‌شه.

بر اساس روایت‌های برخی مصاحبه‌شوندگان، گاهی برخی تصورات سنتی و قالبی بر رفتار مالی مردان در خانواده تأثیر می‌گذارد. زینب (مصاحبه‌شونده کد ۹) این‌گونه از تجربه خود گفت:

یه تایمی بود شاید مثلاً چند ماهی بود که همسر درآمدش رو به من نمی‌گفت، برا من ناراحت‌کننده بود واقعیتش. بهش هم می‌گفتم الان یعنی چی نمی‌گی درآمدت رو که چقدر این ماه حقوق گرفتی. اونم ناشی از این بود که یک حاج آقای خدا خیرش بده واقعاً نمی‌دونم چی بگم برگشته بود به اینا گفته بود که نباید ریز جزئیات درآمدتون رو بگید به همسرتون، البته بعدش حل شد ولی اون موقع خب من ناراحت شدم از این قضیه...

۴-۵. فرودستی زنان در ساختار هرم قدرت خانواده

در برخی فرهنگ‌ها انتظار می‌رود مردان کنترل کاملی بر امور مالی داشته باشند و به همین دلیل خشونت مالی ممکن است توسط مرد به عنوان ابزاری برای حفظ اقتدار مالی و هنجارهای مردسالارانه به کار رود؛ اما در برخی از موارد خود زنان این توقع را به وجود آورده و گاه حتی آن را توجیه می‌کنند. همان‌گونه که ستاره (مصاحبه‌شونده کد ۸) ضمن اشاره به ظرفیت زن برای استفاده درست از منابع مالی در خانواده، ابراز بی‌نیازی مالی زن را خدشه به اقتدار مالی مرد تلقی کرده و گفت:

اگر زن به اصطلاح جنبه و ظرفیت استفاده از امکانات و منابع رو نداشته باشه می‌تونه به اقتدار مرد خدشه وارد کنه، طوری که خودش رو بی‌نیاز نشون بده به مرد و تکیه‌گاهی مرد زیر سؤال بره. می‌تونه باعث تهدیدی برای اقتدار مرد تلقی بشه.

گاهی نیز هنجارهای فرهنگی و اجتماعی می‌توانند با ایجاد نوعی شرم و ترس از قضاوت اجتماعی یا طرد شدن در رابطه با طلاق، علاوه بر زوجین همه اعضای خانواده را نیز درگیر چرخه خشونت و بدرفتاری نموده و خانواده‌ها را در عین حال که هیچ‌گونه رابطه عاطفی و مالی میان زوجین نیست، به شکلی نمایشی در کنار هم قرار دهد. پروین (مصاحبه‌شونده کد ۲۲) در این رابطه از مشاهدات خود گفت:

این دوستم رو که بهتون عرض کردم مشکل دارن الان چند ساله با هم زندگی می‌کنند ولی با هم حتی غذا هم نمی‌خورن. یا یکی دیگه از همساده‌هامون هستش که بنده خدا دو تا پسر داره بعد اصلاً شوهرش ببخشید حتی رابطه هم با هم ندارن ولی با هم زندگی می‌کنند. نه آقاهه اینا رو تأمین می‌کنه نه اون‌ها به این بنده خدا چیزی می‌دن. مثلاً آگه غذایی درست بکنه نه اینکه بخواد خانمه به آقاهه نده ولی آقاهه نمی‌خوره. نه اینا از غذای مرده می‌خورند نه مرده از غذای اینا ولی با هم دارن زندگی می‌کنند. اینا خیلی هاشون به خاطر ترس از ابروشون یا به خاطر اینکه می‌گن بچم بزرگ شده دوست ندارن که چه دختر چه پسرشون آواره بشه یا فردا به مشکشون چهارتا بشه.

۵-۵. مردسالاری و هژمونی مردانه

مردسالاری در باور بسیاری از زنان و مردان جامعه رخنه کرده و اغلب به صورت کلیشه‌های فرهنگی بروز پیدا می‌کند. باورها و کلیشه‌های فرهنگی را می‌توان به مثابه دستگاهی دانست که نظیر کارخانه ماشین‌سازی، افراد را در قالب‌های از پیش تعریف شده قرار داده و نقش‌ها و انتظارات جنسیتی خاصی را به آن‌ها القا می‌کند و از این طریق هنجارهای جنسیتی مبنی بر نان‌آوری خانواده و اتخاذ تصمیمات اصلی مالی در زندگی را بر عهده مرد می‌داند. بنابراین، می‌توان شاهد نقش برجسته عرف و فرهنگ در مردانه تلقی کردن برخی کارها از جمله امور مالی بود. همان‌گونه که لادن (مصاحبه‌شونده کد ۷) برای عرف و فرهنگ نقش مهمی قائل شده و نقش کم‌رنگی برای تفاوت‌های جنسیتی قائل است. او در این زمینه گفت:

خیلی کارا هست که به خاطر وضعیت جسمانی زن و به خاطر روحیه زن می‌گی این کارا مردونه است ولی خب خیلی کارهای دیگه‌ای هم هست که می‌گی اصلاً فرقی نداره مهم اینه که انجام بشه، پس به خاطر تفاوت‌های جنسیتی نمی‌تونه باشه همون حقوق رو می‌تونه زن هم بگیره دیگه. پس طبیعی نیست این‌یه فرهنگه که جا افتاده‌یه عرفی شده بین مردم که مرد کار کنه و پول دستش باشه. به نظرم زن حق داره که برای تأمین مخارجش به مرد رجوع کنه، چون کارهاش دیده نمی‌شه به چشم شاید نمیداد وگرنه

خیلی جاها هست که ارزش کاری که انجام می‌ده خیلی بیشتر از ارزش مخابراتیه که داره می‌گیره یا ارزش حقوقی هست که اون مرد داره می‌گیره، چون شاید اگر قرار بود که اون زن این کارها رو برای کس دیگه‌ای می‌کرد و حقوقی بابتش می‌گرفت شاید خیلی بیشتر از حقوق مرد هم می‌شد.

همان‌گونه که اشاره شد مردسالاری نوعی تفکر است که فارغ از جنسیت افراد، ممکن است از سوی زنان و مردان نمود یابد. همان‌گونه که در برخی موارد خود زنان به دلیل تجربه سرزنش از سوی همسر به هنگام اشتباهات مالی، از لزوم اقتدار مرد و عدم دخالت زن در امور مالی صحبت کرده، خود را از حوزه تصمیم‌گیری‌های مالی کنار کشیده و این عرصه را به مردان واگذار می‌کنند. همان‌گونه که محدثه (مصاحبه‌شونده کد ۲۲) کناره‌گیری از دخالت امور مالی را موجب حفظ آرامش زن دانسته و گفت:

از نظر من واقعاً اگر زن‌ها کلاً تو این مسائل دخالت نکنند خیلی می‌تونن آرامش داشته باشند و بهتر زندگی کنند... بله به نظر من این خیلی بهتره که مرد توی این مسائل اقتدارش رو حفظ کنه و زن خیلی دخالت نداشته باشه و فقط نیازش در حدی که خودش، زندگیش و خرجش تأمین باشه اوکیه دیگه و مرد بیشتر خودش رو موظف بدونه که تلاش کنه به همون اندازه‌ای که زن در زندگی نیاز داره درآمد و پولی داشته باشه که از نظر مالی زندگیش رو تأمین کنه.

بنابراین هنجارهای جنسیتی حاکم بر جامعه از جمله مردسالاری می‌تواند خشونت مالی از جانب مرد را توجیه کرده و یا حتی به وجود خشونت مالی در شرایط اقتصادی فعلی جامعه باور نداشته باشد. تفکر مردسالارانه، سلطه و اقتدار مردان را در اولویت قرار می‌دهد و زنان و خواسته‌هایشان از جمله نیازهای مالی را تابع خواست و تصمیم مرد می‌داند. طبق این تفکر کار مرد از ارزش بالایی برخوردار است و کار زن دون و پست و فاقد ارزش تلقی می‌شود. مریم (مصاحبه‌شونده کد ۱۰) تأثیر تفکر مردسالارانه بر اعمال خشونت اقتصادی گفت:

مثلاً بعضی از آقایونی که شاید قبل‌تر و توی زندگی‌های سنتی‌تر بودن که میل بیشتری به مردسالاری یا اینکه به هر حال مرد باید حرف اول رو بزنه داشته باشن و شاید اگه شواهدی از این رو ببینند که داره اقتدارشون زیر سؤال می‌ره و قدرت انتخاب و تصمیم‌گیری‌شون داره زیر سؤال می‌ره این حالت رو بیشتر داشته باشن تا بخوان اعمال قدرت بکنن و نشون بدن رئیس کیه.

در مواردی نیز این باورهای کلیشه‌ای چنان با جان آدمی عجین شده که خود را با باور برترپنداری جنس مذکر نشان می‌دهد. همان‌گونه که فرشته (مصاحبه‌شونده کد ۳) ۵۸ ساله و دارای مدرک زیر دیپلم در خلال صحبت‌های خود آن را بروز داده و گفت:

خب مسلم مردا چون حق اختیار بیشتری دارن، حق استفاده‌شون بیشتره و خانم‌ها باید همیشه تابع شوهر باشن دیگه، خیلی خواسته‌هاشون رو ببینن آیا شوهر برآورده می‌کنه یا نه...

به نظر می‌رسد هرچه سن زنان افزایش پیدا کرده و تحصیلات‌شان کمتر می‌شود، اعتقاد به برتری مردان مبتنی بر تفکرات مردسالارانه نیز در آنان افزایش می‌یابد. با این حال این یافته نیاز به بررسی دقیق‌تری دارد که مجال آن در این پژوهش فراهم نیست.

۵-۶. زنان قربانیان بحران‌های اجتماعی-اقتصادی

زمینه‌های اقتصادی و اجتماعی به خصوص در جامعه امروزی نقش بی‌بدیل و انکارناپذیری بر اعمال خشونت مالی مردان در خانواده ایفا می‌کند. عوامل اقتصادی و اجتماعی در عصر کنونی بیش از پیش در هم تنیده شده است. بسیاری از پیشامدهای اجتماعی به بحران‌ها و مشکلات اقتصادی گره خورده است. عواملی مانند نابرابری درآمد، بیکاری و فقر می‌توانند موجب عدم تعادل قدرت در روابط اجتماعی شوند و روابط خانوادگی نیز از این قاعده مستثنی نیست. نابرابری جنسیتی یکی از عوامل اجتماعی است که در بسیاری از جوامع جا افتاده و ذیل مفاهیم گوناگون می‌تواند دسترسی زنان به منابع اقتصادی را محدود کرده و به این ترتیب بستر اعمال خشونت مالی مرد را در زندگی هموار کند. یکی از مشکلات زنان در دسترسی به منابع اقتصادی، محدودیت فرصت‌های شغلی برای زنان است، به گونه‌ای که با شرایط زندگی آن‌ها پس از مادر شدن انطباق داشته باشد؛ در غیر این صورت بسیاری از مادران در تزاخم نقش‌ها، آن‌جا که هم‌خوانی میان حفظ تمایلات مالی و مادری خود نمی‌یابند، اولویت مادری را انتخاب کرده و دست از کار می‌کشند و به نوعی با محدودیت کسب درآمد مواجه می‌شوند که ممکن است آن‌ها را تحت فشار مالی قرار دهد. فاطمه (مصاحبه‌شونده کد ۱) در این رابطه گفت:

کلاً ممکنه بگم کاش من درآمد داشتم آره، ولی چون با توجه به شرایط و همه مسائلی که من شغلم رو کنار گذاشتم به خاطر بچم نه... آره شغل دیگه‌ای باشه دوست دارم ولی اون رو نه... هیچ وقت حتی اون موقعی که داشتم شغلم رو کنار می‌ذاشتم با خودم فکر نمی‌کردم که درآمد نداشتم بهتره ولی شرایط شغلی هم مهمه.

در عصر حاضر که تقریباً همه خانواده‌ها به واسطه گرانی، تورم، رشد نقدینگی و بحران‌های مالی جامعه با چالش‌های مالی دست و پنجه نرم می‌کنند، وضعیت مالی مرد به

عنوان تأمین‌کننده اصلی اقتصاد خانواده نقش برجسته‌ای در بروز خشونت مالی نسبت به همسر و فرزندان ایفا خواهد کرد. عواملی مانند ناکافی بودن درآمد، بیکاری و فقر می‌توانند سبب فشار مالی بر مرد شده، احساس عزت‌مندی او را خدشه‌دار کرده و از قضا به شکل قدرت‌نمایی مالی علیه همسر در روابط جلوه کند. به این ترتیب احتمال اعمال خشونت مالی مرد در مقاطعی از زندگی که خانواده با محدودیت مالی روبه‌روست بیشتر خواهد بود. فریده (مصاحبه‌شونده کد ۴) در این باره گفت:

خشونت مالی تو والدینم بوده... بخشیش مدیریت بوده چون منابع مالی محدود بوده و هزینه‌های زندگی زیاد بوده مخصوصاً تو به دوره‌ای که درآمد کم بوده... عملاً پولی وجود نداشته... حالا مثلاً یک نفر با روی خوش‌تر این مدیریت رو اعمال می‌کرده یکی نه ولی تقریباً شاید اون موقع‌هایی که خشونت وجود داشته عملاً پولی هم وجود نداشته که بخواد آزاد خرج کنه چون اون چیزی که من دیدم این بود که وقتی بابام دستش بازتر شد دست مامانم رو هم بازتر گذاشت. دوره‌ای که مثلاً پنج شش تا بچه و مدرسه و لباس و کیف و کفش و... عملاً پولی هم نبود که بابام سختگیری می‌کرد... خونه نخریده بودیم هنوز، ماشین خوبی نداشتیم...

به این ترتیب می‌توان اینگونه برداشت کرد که زنان قربانی بحران‌ها و فشارهای اقتصادی خانواده هستند و در صورت عدم برخورداری از منابع مالی، بسیار محتمل است که نیازها و خواسته‌های آنان در اولویت قرار نگیرد. بسیاری از زنان علی‌رغم اظهار ناراحتی از تحمل خشونت مالی در زندگی از سوی همسر به این موضوع اذعان دارند که وضعیت ضعیف مالی همسر باعث بروز این مسئله بوده و همسر آن‌ها در صورت تمکن مالی از دست‌مایه‌های مالی برای فشار بر آن‌ها استفاده نخواهد کرد. معصومه (مصاحبه‌شونده کد ۱۷) وضعیت اقتصادی مرد را پیش زمینه خشونت مالی و سایر خشونت‌ها دانسته و گفت:

قطعاً تأثیرگذاره. بالاخره یک مرد وقتی در تنگنای مالیه همه‌جوره روش فشاره. یعنی از نظر روانی کاملاً تحت فشاره. یعنی حتی می‌تونه خشونت مالی که هیچی (می‌خندد) به خشونت فیزیکی هم ختم بشه، وقتی اعصاب نداشته باشه حتی نمی‌تونه درست حرف بزنه و حالا کوچک‌ترین چیزش ممکنه خشونت مالی باشه در قبال همسر و بچه‌هاش. خدا کنه خشونت و دعوای دیگه پیش نیاد...

محدثه (مصاحبه‌شونده کد ۲۲) نیز وضعیت اقتصادی نابسامان جامعه را زمینه‌ساز اعمال خشونت مالی در خانواده عنوان کرده و گفت:

زمینه‌ش بیشتر توی جامعه است مثلاً وقتی ما الان نمی‌تونیم یه پولی رو پس‌انداز کنیم و مثلاً چیزی رو که می‌تونستیم الان بخریم باید دو ماه دیگه گرون‌تر بخریم، به نظر من بسترش توی جامعه است.

همچنین عدم آگاهی و آموزش در رابطه با مباحث مالی در زندگی، سواد مالی محدود زن و دانش ناکافی هر یک از زوجین در مورد حقوق مالی زن نیز می‌تواند از دیگر مفاهیم مهم تسهیل‌گری باشد که زمینه خشونت مالی نسبت به زنان در خانواده را فراهم می‌کند. در این رابطه سمیه (مصاحبه‌شونده کد ۲۴) از عدم آموزش سواد مالی در جامعه گلایه کرده و گفت:

اصلاً تو جامعه ایرانی به مردا و زنها هیچ آموزشی داده نشده که چجوری زندگی کنن، چجوری رفتار کنن زن و مرد با همدیگه، با بچه‌هاشون، کلاً تو زندگی، کلاً آموزشی بهشون داده نشده که چجوری راحت بدون هیچ دردسری زندگی کنن، مثلاً به خود ما اصلاً هیچ آموزشی ندادند که سر کار می‌ری پولتو چجوری چیکار بکنی، چجوری خرجش بکنی، به چه صورت، چجوری می‌تونی پس‌اندازش کنی، چجوری می‌تونی با همسرتون با همدیگه باشین، همه چیزتون با همدیگه باشه. به نظر من هیچ آموزشی ندارن و ندادن بهمون. اگه از اولی که ما مثلاً مدرسه می‌رفتیم این جور چیزها رو آموزش می‌دادند به نظر من جامعه ما خیلی بهتر از این‌ها می‌شد.

۷-۵. خلاء قانونی و نادیده گرفتن حقوق اقتصادی زنان

چارچوب‌های قانونی یک جامعه بر اعمال خشونت مالی علیه زنان تأثیر بسیاری دارد. قوانین مربوط به حقوق مالکیت، ارث، طلاق و انواع خشونت خانگی نقش مهمی در تضمین امنیت مالی زنان در خانواده ایفا می‌کند. در بسیاری از موارد وجود قوانین تبعیض‌آمیز و یا اجرای ضعیف قوانین می‌تواند زنان را در موقعیت‌های آسیب‌پذیر اقتصادی قرار دهد. یکی از خلاءهای قانونی که نه به شکل تبعیض میان زنان و مردان، بلکه به شکل تبعیض میان دو طیف از زنان نمود می‌یابد و حکایت از نادیده‌گرفتن حقوق اقتصادی بخشی از زنان جامعه دارد، تفاوت اجرت‌المثل زنان شاغل و خانه‌دار است. به نظر می‌رسد این تفاوت متناسب با آنچه در فرهنگ و عرف ایران از زنان شاغل انتظار می‌رود و آنچه در عمل از سوی این طیف از زنان اتفاق می‌افتد، عادلانه نباشد؛ چرا که اغلب زنان شاغل در ایران در کنار اشتغال به انجام کارهای منزل اهتمام ورزیده و رنج این اضافه‌کاری را با کم‌خوابی، سحرخیزی، برنامه‌ریزی فشرده و یا تحمل فشار نقش بر دوش می‌کشند؛ این در حالی است که اگرچه بار تأمین مالی زندگی طبق قانون بر دوش مردان است، اما فارغ از

نفقه، که حد پائینی از ضروریات زندگی را در برمی‌گیرد، انتظاری از مردان نیست؛ بنابراین آن‌ها پس از بازگشت به خانه می‌توانند به استراحت یا تفریحات مورد علاقه خود پردازند. این موضوع دست‌مایه صحبت‌های تعدادی از مصاحبه‌شوندگان نیز بود. لاله (مصاحبه‌شونده کد ۱۵) در این رابطه گفت:

... وقتی که ما داریم توی ایران زندگی می‌کنیم، تو کشوری که همه امور خانه‌داری حداقل تو ۹۹ درصدش با خانمه، دیگه این توجیه خوبی نیست که بگیم چون مرد از درآمد خانم چیزی دریافت نمی‌کنه پس خود خانم باید از حقوقش نیازهاش رو برطرف کنه. نه من با این مخالفم... من این رو خشونت مالی می‌دونم. بله اگر مثل کشورهای دیگه بودیم، اروپایی زندگی می‌کردیم، مرد تو خونه بچه‌داری می‌کرد، ظرف می‌شست، گردگیری هم می‌کرد، جارو هم می‌زد، کارهای خونه رو هم هندل می‌کرد، بله آوردن حقوق خانم وسط میدون چیز عجیبی نبود. حتی درست و اخلاقی هم این بود که این اتفاق بیفته حالا از لحاظ شرعی شاید وظیفه‌ای نداشت ولی از لحاظ اخلاقی... ولی اینکه مردا بیرون کار می‌کنن می‌رسن خونه هیچ کار دیگه‌ای نمی‌کنند ولی خانم بیرون شاغل باشه تازه بیاد توی خونه هم خونه‌داری کنه تازه پولش رو هم بذاره وسط، من این رو خشونت مالی قطعاً می‌دونم.

پروین (مصاحبه‌شونده کد ۲۲) ۵۱ ساله و دارای مدرک زیر دیپلم نیز ضمن اشاره به فشار نقش زنان شاغل، به هنگام اطلاع از تفاوت اجرت‌المثل زنان شاغل و خانه‌دار، مخالفت خود را با این قانون اعلام کرده و از لزوم یکسان بودن این حق مالی زنان در قانون گفت:

الان مثلاً شغل خانه‌داری... این متأسفانه خب حساب نمی‌شه برای خانم که این خانم شاغله، می‌گن وظیفشه. بعد مثلاً یکی میره سر کار چه مرد چه زن میگن این شاغله دیگه. اون شاغله هم وقتی میاد خونه همه این کارها رو داره. مثلاً الان خواهر خودم شاغله، وقتی میاد خونه به عنوان یک مادر هم تو خونه داره کار می‌کنه، هم‌پای شوهرش بیشتر کار نکنه، کمتر کار نمی‌کنه... برا همین به نظرم هردوشون باید هم سطح بگیرند. فرقی نمی‌کنه حالا چه خانمی که تو خونه‌س و چه خانمی که نمی‌ره سرکار.

همچنین برخی از زنان شاغل نیز ضمن مخالفت با تفاوت اجرت‌المثل زنان شاغل و خانه‌دار، معتقدند زنان شاغل ایرانی در زندگی خانوادگی خود عهده‌دار تمام اموراتی هستند که زنان خانه‌دار انجام می‌دهند و کیفیت انجام کارهای خانگی منوط به ویژگی‌های شخصیتی زنان است. در این رابطه فریده (مصاحبه‌شونده کد ۴) گفت:

نه به نظر من درست نیست که اجرت‌المثل زن شاغل و خانه‌دار فرق کنه، چون زن شاغل بالاخره کارهای زن خانه‌دار رو انجام می‌ده و کیفیت اون کار بستگی به شخصیت اون زن داره... ممکنه یک زن شاغل کدبانو باشه، خیلی بهتر کار کنه، ممکنه یک زن خانه‌دار تنبل باشه، لزوماً به معنی این نیست که اون کار نکرده چون آگه کار نمی‌کرد که زندگی پیش نمی‌رفت.

فقدان حمایت‌های قانونی و اقدامات قابل اجرا برای حمایت از قربانیان خشونت مالی، تداوم وقوع خشونت مالی علیه زنان را تسهیل می‌کند. قوانین و مقررات ناکافی اغلب سوءاستفاده مالی را به عنوان یک شکل متمایز از خشونت به رسمیت نشناخته، برای آن سازوکار قانونی حمایتی خاصی نیندیشیده و این موضوع قربانی را به خاطر احتمال نتیجه‌بخش نبودن و طی پروسه‌های قانونی طولانی مدت از مراجعه به دادگاه منصرف می‌کند. دسترسی محدود به کمک‌های حقوقی و خدمات حمایتی و پشتیبانی نیز از عوامل ساختاری است که ممکن است زنان را از درخواست کمک یا مداخله قانونی باز دارد. نکته حائز اهمیت و جالب آنکه حتی اگر زنی بخواهد برای رهایی از وضعیت بغرنج ناشی از خشونت مالی همسر درخواست کمک کند نیز نیاز به دسترسی به منابع مالی خواهد داشت. موضوعی که مینا (مصاحبه‌شونده شماره ۱۹) ۳۲ ساله و دارای کارشناسی ارشد حقوق که به وکالت اشتغال دارد، به آن اشاره کرد:

بینید وقتی یک خانم استقلال مالی نداره از هیچ‌جایی حمایت نمی‌شه وقتی تحت شکنجه هم باشه توی خونه مجبوره که تحمل بکنه و کم نیستند خانم‌هایی که دارن مورد ضرب و شتم قرار می‌گیرند و تحمل می‌کنند چون طرف می‌گه خب من الان از همسرم جدا بشم تو کدوم خونه زندگی کنم، از کی پول بگیرم، اموراتم رو چجوری بگذرونم پس مجبوره هر چیزی رو تحمل کنه ولی آگه استقلال مالی داشته باشه مجبور نیستش که رفتارهای غیرانسانی همسرش رو تحمل بکنه.

علاوه بر این بی‌اجر و مزد بودن خانه‌داری نیز از دیگر عللی است که می‌تواند زمینه‌ساز اعمال خشونت مالی علیه زنان باشد، چرا که بسیاری از زنان بخش اعظم وقت خود را صرف رسیدگی به کارهای خانه کرده و در ازای آن نه تنها پولی دریافت نمی‌کنند، بلکه چه‌بسا چنین اموری وظیفه آن‌ها تلقی شده و در صورت وقفه در انجام این امور با بازخواست و سرزنش بسیاری از افراد مواجه می‌شوند. پروین (مصاحبه‌شونده کد ۲۳) ۵۱ ساله از خانه‌داری به عنوان شغل خانگی بدون دستمزد یاد کرده و گفت:

الان مثلاً شغل خانه‌داری که مثلاً خانم‌ها کار می‌کنند تو خونه، مسئولیت‌های مختلفی دارند، غذا پختن یا حالا هر کاری که تو خونه هست خرید یا بچه‌داری یا مدیریت‌های مالی انجام بدن، این متأسفانه خب حساب نمی‌شه برای خانم که این خانم شاغله، می‌گن وظیفشه. بعد مثلاً یکی می‌ره سر کار چه مرد چه زن میگن این شاغله دیگه.

عالیه (مصاحبه‌شونده کد ۱۸) نیز با اشاره به ذهنیت غلط مردان از کار خانه‌داری و بی‌اجر و مزد خواندندان از سوی جامعه، از لزوم حرفه و شغل پنداشتن خانه‌داری توسط مردان و پرزحمت بودن خانه‌داری گفت:

از اون طرف هم همسرشون باید این رو درک کنه که خانمی که داره توی خونه کار می‌کنه داره واقعاً کار می‌کنه. یک حرفه است، یک شغله. خانه‌دار بودن بی‌کاری نیست. تو باید کلی مدیریت داشته باشی، مهارت داشته باشی، مدیریت بحران بدونی، باید اینارو بلد باشی، از جسم و توانت مایه بذاری. اینکه کار فیزیکی سنگین بکنی، ذهنت رو همش آماده نگه داری همه اینها کارهاییه که اتفاقاً یک کار پر زحمته. اصلاً از اون مشاغلیه که (می‌خندد) جزء مشاغل پرخطر خانه‌داری و همسرشون باید بدونه. حالا اگر این خانم نجابت می‌کنه، نمی‌گه من حقوق می‌خوام پول می‌خوام مرد باید یک منبع مالی براش تأمین بکنه حتماً.

جدول ۲. بسترها و زمینه‌های خشونت مالی علیه زنان

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم
بسترها و زمینه‌های خشونت مالی علیه زنان	فقدان روابط سازنده زوجین	<ul style="list-style-type: none"> - لجبازی زوجین - ضرر مالی در نتیجه عدم مشورت مالی با همسر - تضاد و اختلافات زناشویی - عدم تفاهم زوجین در مدیریت اقتصادی - نارضایتی مرد از همسر (نارضایتی جنسی، رفتارهای مخالف جویانه زن با خانواده همسر) - نابرابری جنسیتی و قدرت در روابط خانوادگی - طلاق عاطفی زوجین
	خانواده بستر ساز خشونت	<ul style="list-style-type: none"> - تغییر اندازه خانواده و منابع محدود مالی - عدم تربیت صحیح فرزند از کودکی - نفوذ ساختارهای خانوادگی غلط - بروز فاکتورهای رفتاری والدین در نحوه رفتارهای مالی آینده فرد در زندگی - ازدواج در سن کم برای فرار از وضعیت مالی خانواده - ازدواج مجدد همسر - اعتیاد مرد - مداخله خانواده همسر در امور مالی زوجین - انتقال بین نسلی خشونت

مفاهیم	مقوله فرعی	مقوله اصلی
<ul style="list-style-type: none"> - ویژگی‌های شخصیتی مرد (اخلاق و فرهنگ مرد، حساست مرد، جنبه و ظرفیت مرد، روحیه و تربیت خانوادگی مرد، عدم مسئولیت‌پذیری مرد، بددلی و شکاکیت) - عدم کفویت تحصیلی مرد با همسر - نگاه تحقیرآمیز به زن - نگاه‌های سلیقه‌ای منتسب به دین (عرف مذهبی) - عوامل محیطی و شبکه دوستان و همکاران و معاشرین - عدم توانایی خانواده برای حمایت از زن - عملکرد زن در امور مالی - زیاده‌خواهی مالی زنان - عدم تناسب میان انتظارات زن و وضعیت مالی مرد 	<ul style="list-style-type: none"> کلیشه‌های جنسیتی و خشونت 	
<ul style="list-style-type: none"> - نیازمند نشان دادن خود به همسر برای حفظ اقتدار او - ترس از قضاوت اجتماعی یا طرد شدن پس از جدایی ناشی از خشونت مالی - توجیه خشونت مرد از سوی زنان 	<ul style="list-style-type: none"> فرودرستی زنان در ساختار هرم قدرت خانواده 	
<ul style="list-style-type: none"> - حفظ اقتدار مرد با کناره‌گیری زن از دخالت امور مالی - تلقی اشتباه مرد از وظایف خانگی زن - برترپنداری جنس مذکر - مردانه تلقی کردن امور مالی - وجود هنجارهای جنسیتی مردسالارانه در جامعه - کنارگذاشتن زنان در مدیریت اقتصادی 	<ul style="list-style-type: none"> مردسالاری و همزبونی مردانه 	
<ul style="list-style-type: none"> - منابع محدود مالی - وابستگی اقتصادی زنان - عدم آموزش سواد مالی در جامعه - بحران‌های اقتصادی و فروپاشی اقتصاد خانواده - فراهم نبودن زمینه ادغام کار و مسئولیت‌های زنانه 	<ul style="list-style-type: none"> زنان قربانیان بحران‌های اجتماعی-اقتصادی 	
<ul style="list-style-type: none"> - بی‌اعتنایی یا نادیده گرفتن حقوق اقتصادی زنان - فقدان قوانین حمایتی از زنان - بی‌اجر و مزدی خانه داری 	<ul style="list-style-type: none"> خلاء قانونی و نادیده گرفتن حقوق اقتصادی زنان 	

۶. بحث و نتیجه‌گیری

در مجموع یافته‌های این پژوهش که حاصل مصاحبه‌های کیفی عمیق با ۲۶ زن متأهل از مشهد بود، هفت مقوله فرعی شامل «فقدان روابط سازنده زوجین»، «خانواده بسترساز خشونت»، «کلیشه‌های جنسیتی و خشونت»، «فرودرستی زنان در ساختار هرم قدرت خانواده»، «مردسالاری و همزبونی مردانه»، «زنان قربانیان بحران‌های اجتماعی-اقتصادی» و «خلاء قانونی و نادیده گرفتن حقوق اقتصادی زنان» را در برمی‌گرفت.

با توجه به یافته‌های پژوهش می‌توان دریافت که دسترسی به پول و منابع مالی در خانواده دربردارنده مفاهیم جنسیتی است و یکی از ارکان قدرت تلقی می‌شود. به این ترتیب، مردان در خانواده از قدرت مالی در جهت نیل به اهداف خود بهره می‌برند. این موضوع با نتیجه تحقیق علیرضائزاد و زنگنه (۱۳۹۶)، مطابقت دارد که در آن محققان دریافتند که قدرت و مدیریت پول در خانواده کاملاً جنسیتی قلمداد شده و مدیریت پول نیز مفهومی مردانه در نظر گرفته می‌شود. این یافته همچنین با نظریه منابع که طبق آن خانواده همچون سایر نهادهای اجتماعی دارای سلسله‌مراتبی از قدرت بوده و عدم توازن قدرت در آن باعث می‌شود فرد قدرتمندتر، افراد ضعیف را برای انجام امور مدنظر خود به اجبار وادار کند، همخوانی داشت. اظهارات مصاحبه‌شوندگان نیز حکایت از آن داشت که در خانواده‌هایی که زن از قدرت مالی برخوردار نبود و کفه قدرت مالی خانواده به سمت مرد سنگینی می‌کرد، مردان با استفاده از روش‌های مختلف از جمله گروکشی مالی و به طور کلی اعمال سلطه اقتصادی مردانه، زن و فرزندان را به سوی انجام امیال خود سوق می‌دادند.

در هم تنیدگی مسائل در عصر کنونی موجب شده تا حل بسیاری از معضلات و مشکلات جامعه در گروی توجه همه‌جانبه و برخوردار از نگاه جامع و بین‌رشته‌ای به وجوه مختلف مسئله باشد. از جمله این مسائل عوامل اقتصادی و اجتماعی است که امروزه بیش از پیش در هم تنیده شده، تا جایی که بسیاری از پیشامدهای اجتماعی به بحران‌ها و مشکلات اقتصادی گره خورده است. عواملی مانند وضعیت ضعیف مالی همسر و یا وجود بحران‌های مالی در جامعه از جمله عواملی بود که مشارکت‌کنندگان ذیل زمینه‌های اقتصادی مؤثر بر خشونت مالی زنان از آن یاد کردند که به نظر می‌رسد این موضوع با یافته‌های پژوهش «فشار مالی و خشونت شریک عاطفی علیه زنان متأهل در چین پس از اصلاحات: شواهدی از چنگدو (ژنگ و همکاران، ۲۰۲۱) تطابق دارد که مطابق با آن محققان با ارتباط‌سنجی فشار مالی با دو بعد مجزا از خشونت شریک زندگی علیه زنان یعنی رفتار خشونت‌آمیز شوهر و کنترل جنسیتی دریافتند که فشار مالی خود ادراک همسر، به طور قابل توجه و مثبتی با خطر تجربه ارتکاب رفتار خشونت‌آمیز از سوی همسر و کنترل مالی در ارتباط بود.

همچنین، این یافته‌ها ارتباط تنگاتنگی با نظریه جامعه‌پذیری جنسیتی داشت که بر طبق آن تصمیم‌گیری و سلطه‌گری در امور مالی از ویژگی‌های مردانه و اطاعت و انفعال زنان در این امور اغلب زنانه قلمداد می‌گردد. از این رو، یافته‌ها نشان داد وضعیت مالی مرد به عنوان تأمین‌کننده اصلی اقتصاد خانواده نقش برجسته‌ای در بروز خشونت مالی نسبت به همسر و فرزندان ایفا کرده و زمانی که شوهر قادر به ایفای نقش جنسیتی مورد انتظار خود به عنوان تأمین‌کننده مالی نیست، احساس بی‌کفایتی می‌کند و این موضوع ممکن است به شکل قدرت‌نمایی مالی علیه همسر در روابط جلوه کند. همانگونه که مطالعه چنگ و همکاران، نمایانگر سیستم خانواده‌های چینی بود که در آن از شوهر انتظار می‌رود حمایت مالی خانواده را تقبل کند، این موضوع طبق یافته‌های پژوهش حاضر نیز مورد تأیید قرار گرفت. به این ترتیب عواملی مانند ناکافی بودن درآمد، بیکاری و فقر می‌توانند سبب فشار مالی بر مرد شده، احساس عزت‌مندی او را خدشه‌دار کرده و عامل تسهیل‌گری در جهت اعمال خشونت مالی نسبت به زن باشد. به این ترتیب احتمال اعمال خشونت مالی مرد در مقاطعی از زندگی که خانواده با محدودیت مالی روبه‌رو می‌شود بیشتر خواهد بود.

هرچند توجه به این نکته ضروری است که به‌رغم احتمال ارتکاب خشونت مالی از سوی مرد در خانواده در صورت بیکاری یا وضعیت مالی ضعیف، این موضوع صرفاً به معنای بروز عمل خشونت‌آمیز از سوی مردان نبوده و تقریباً همه مصاحبه‌شوندگان عواملی نظیر ویژگی‌های شخصیتی مرد را در بروز این خشونت مؤثرتر قلمداد کردند؛ موضوعی که با شواهد تحقیق ژنگ و همکاران (۲۰۲۱) مطابقت داشت که طبقان امکان تمایل بیشتر شوهر به اعمال کنترل جنسیتی در صورت بیکاری یا کم بودن درآمد خانوار وجود داشت، اما این صرفاً به معنای ارتکاب اعمال خشونت‌آمیز نبود. همچنین طبق اظهارات مصاحبه‌شوندگان دو مقوله مردسالاری و فرودستی زنان، به واسطه رخنه در فرهنگ و عقاید جامعه و نیز مفاهیمی نظیر برترپنداری جنس مذکر و مردانه تلقی کردن امور مالی از سوی هر دو جنس، زمینه‌ساز اعمال و تداوم خشونت مالی نسبت به زنان می‌گردد. شواهد همچنین حاکی از تأثیرگذاری فرهنگ پدرسالارانه بر اعمال خشونت مالی و مواجهه منفعلانه زنان در برابر این نوع خشونت است. بنابراین مردان در صورت صلاحدید به

اعمال درجات مختلفی از خشونت مالی دست می‌زنند تا زن را برای انجام آنچه درست می‌پندارند و یا جلوگیری از آنچه غلط می‌دانند، تحت فشار قرار دهند و زنان نیز این خشونت را به عنوان اقتداری مردانه از سوی همسران پذیرفته و حتی آن را توجیه می‌کنند؛ کما اینکه طبق یافته‌ها برخی زنان چنین رویکردی در برابر خشونت مالی همسر در پیش گرفته بودند. این موضوع با نتایج حاصل از پژوهش «زمینه‌های اجتماعی خشونت خانگی علیه زنان، یکه‌کار و همکاران (۱۳۹۸) نیز مطابقت داشت که محققان در این زمینه دریافته‌اند که فرهنگ مردسالارانه، فرمان‌دادن به زن و اعمال خشونت را بخشی از هویت مردانه قلمداد کرده و مطابق با عرف از زن انتظار فرمان‌برداری و تمکین دارد؛ به عبارتی نظارت و کنترل مرد بر تمام شؤون زندگی زن از جمله امور مالی، نشان از اقتدار مردانه داشته و در جهت حفظ کیان خانواده تلقی می‌شود که به نظر می‌رسد این یافته با نظریه پدرسالاری نیز که مقادیری از خشونت را طبیعی تلقی کرده و حتی گاه خشونت‌ورزی در امور مالی را به معنای اقتدارورزی و هویت مردانه در نظر می‌گیرد و همچنین با نظریه جامعه‌پذیری جنسیتی که بر طبق آن تصمیم‌گیری و سلطه‌گری در امور مالی از ویژگی‌های مردانه و اطاعت و انفعال زنان در این امور اغلب زنانه قلمداد می‌گردد؛ و همچنین با نظریه خرده فرهنگ خشونت که طبقان در برخی خرده فرهنگ‌ها افراد به هنگام بروز خشونت مورد تشویق نیز واقع می‌شوند و حتی در برخی مواقع بروز چنین اعمالی از آن‌ها انتظار نیز می‌رود، همخوانی داشته باشد.

همچنین یافته‌ها حاکی از آن است که نابرابری جنسیتی و نابرابری قدرت در روابط خانوادگی که ذیل مقوله فرعی فقدان روابط سازنده زوجین قرار می‌گیرد، از جمله عوامل مهم و تأثیرگذار در بروز این خشونت است. به این ترتیب یافته‌های پژوهش نشان داد که اشتغال زنان به کار بیرون از منزل، امکان درآمدزایی و برخورداری آن‌ها از اندوخته‌ها و دارایی‌های زندگی، رابطه مثبت و معنی‌داری با کاهش بروز خشونت مالی از سوی همسران داشت و هرچه سطح تحصیلات مشارکت‌کنندگان بالاتر بود به نسبت کمتری خشونت مالی را به طور مستقیم تجربه کردند که این موضوع حاکی از اهمیت ساختار قدرت در خانواده است؛ از این رو، به نظر می‌رسد که یافته‌های پژوهش با نتایج حاصل از تحقیق

عبادزاد (۱۳۹۲) همخوانی دارد که در آن محققان دریافتند سطح تحصیلات زنان به عنوان مهم‌ترین عامل اجتماعی و سطح درآمد، دارایی‌ها و اشتغال زنان به عنوان مهم‌ترین منابع اقتصادی مؤثر بر ساختار قدرت در خانواده تلقی می‌شود که این خود گویای نگاه توأمان و تلفیقی از ابعاد اجتماعی و اقتصادی مسئله است.

اغلب پژوهش‌های انجام شده در حوزه جامعه‌شناسی خانواده در ایران، مبتنی بر این ایده کلی بوده، که زنان در خانه و تحت سلطه مردانه قراردارند. این در حالی است که نتایج تحقیق شریفی‌ساعی و آزادارمکی (۱۴۰۰) نشان می‌دهد، در میان نسل‌های جدید زنان، اعمال قدرت فراگیر و سلطه مردانه در خانواده، کاهش یافته است که می‌تواند تحت تأثیر تغییر و تحولات اجتماعی و افزایش سطح آگاهی، قدرت اقتصادی زنان و عاملیت زنان در خانواده باشد. چنانچه یافته‌های این پژوهش نیز نشان داد، سطح تحصیلات و اشتغال زنان، افزایش روابط و گسترش اطلاعات آن‌ها در زندگی و همچنین سطح تحصیلی مردان، منجر به توزیع عادلانه‌تر قدرت در خانواده و عاملیت زنان در تصمیم‌گیری‌های مالی می‌شود، بدین صورت که ممکن است آگاهی زنان تحت تأثیر اشتغال به کار بیرون از منزل، توانمندسازی و همچنین درآمدزایی و راه‌اندازی کسب‌وکار حتی در سطح خانگی و کارآفرینانه (میرحسینی و همکاران، ۱۴۰۲)، افزایش یافته و در نتیجه منجر به افزایش قدرت تصمیم‌گیری آن‌ها در زندگی شود و بیش از دسترسی به منابع مالی، در عاملیت آن‌ها در امور مالی خانواده تأثیرگذار باشد.

- ابوالحسنی، امیرحسین؛ و بهمه‌ای، عبدالواحد (۱۴۰۱). خشونت علیه زنان و راهکارهای پیشگیری از آن، تمدن حقوقی، ۵(۱۱)، ۶۲۱-۶۳۲. doi: 10.22034/LC.2022.150360
- ارجمند سیاهپوش، اسحق؛ و عجم دشتی نژاد، فریال (۱۳۸۹). بررسی عوامل اجتماعی-اقتصادی مؤثر بر خشونت علیه زنان در شهر اهواز. جامعه‌شناسی مطالعات جوانان، ۳(۱)، ۹۱-۱۲۰.
- اعظم آزاده، منصوره؛ و دهقانی فرد، راضیه (۱۳۸۵). خشونت علیه زنان در تهران: نقش جامعه‌پذیری جنسیتی، منابع در دسترس زنان و روابط خانوادگی. نشریه زن در توسعه و سیاست، ۴(۲)، ۱۷۹-۱۵۹.
- آقاخانی، نادر؛ موسوی، احسان؛ افتخاری، علی؛ اقتدار، سامره؛ زارعی، عباس؛ رهبر، نرگس، و همکاران (۱۳۹۲). بررسی مقایسه‌ای میزان خشونت خانوادگی تجربه شده در زنان دارای همسر معتاد و غیرمعتاد مراجعه‌کننده به مراکز پزشکی قانونی در شهرستان ارومیه در سال ۱۳۹۱. مجله پرستاری و مامایی، ۱۱(۱۱)، ۹۰۷-۹۱۶.
- بگرضایی، پرویز؛ زنجانی، حبیب اله؛ و سیف الهی، سیف‌الله (۱۳۹۶). فراتحلیل مطالعات خشونت شوهران علیه زنان در ایران. فصلنامه فرهنگی-تربیتی زنان و خانواده، ۱۲(۳۸)، ۹۷-۷۱.
- توسلی، افسانه؛ و طاهری، نرگس (۱۳۹۳). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر اختلاف‌ها و تعارضات اقتصادی زندگی زنان شاغل و خانه دار شهر تهران. بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۵(۲)، ۳۹۰-۳۶۵. doi: 10.22059/ijsp.2014.55554
- درخشانیپور، فیروزه؛ محبوبی، حمیدرضا و کشاورزی، ساحل (۱۳۹۳). شیوع خشونت خانگی علیه زنان در بندرعباس. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی گرگان، ۱۶(۱)، ۱۲۶-۱۳۱.
- رئسی، سمیه؛ و بوستانی، داریوش (۱۴۰۰). مطالعه کیفی خشونت علیه زنان بلوچ. فصلنامه زن و جامعه، ۱۲(۴۶)، ۴۶-۶۵. doi: 10.30495/jzv.2021.22767.3014
- زنجانی‌زاده، هما؛ صالح‌آبادی، ابراهیم؛ و جعفریان یزدی، ندا (۱۳۹۳). بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر خشونت خانگی علیه زنان در مشهد. توسعه اجتماعی، ۹(۲)، ۴۶-۷.
- شربتیان، محمدحسن؛ دانش، پروانه؛ و طوافی، پویا (۱۳۹۶). تحلیل جامعه‌شناختی خشونت خانگی علیه زنان و رابطه آن با احساس امنیت در خانه؛ مطالعه موردی زنان ۱۸-۵۴ سال شهر میانه. پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، ۶(۱)، ۴۷-۷۲. doi: 10.22108/ssoss.2017.21280
- شرفی‌ساعی، محمدحسین؛ و آزادارمکی، تقی (۱۴۰۰). قدرت و مقاومت زنان در خانواده ایرانی روایت زنان از شیوه‌های مقاومت فرهنگی در خانواده، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، ۱۴(۱)، ۳۶-۱. doi: 10.22035/jicr.2021.2676.3081

عبادنژاد، آذر (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر بر ساختار قدرت در خانواده با تأکید بر زنان شاغل در شهر اردبیل (پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی)، دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی، ایران.

علیرضائزاد، سهیلا؛ و زنگنه، نیکزاد (۱۳۹۶). دسترسی به پول و مناسبات قدرت در روابط همسران: مطالعه‌ای در اجتماع محلی زنان دستان سبز و تکیه شهدا. فصلنامه علوم اجتماعی، ۲۵(۸۰)، ۲۰۸-۱۶۵. doi: 10.22054/qjss.2017.15714.1391

غضنفری، فیروزه (۱۳۸۹). عوامل مؤثر بر خشونت علیه زنان در استان لرستان. یافته، ۱۲(۲)، ۵-۱۱.

کنعانی، محمدامین؛ عزیزخانی، اقباله؛ و کلاتتری، حوریه (۱۳۹۲). انواع سرمایه (اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) و رابطه آن‌ها با خشونت خانگی علیه زنان. مطالعات علوم اجتماعی ایران، ۱۰(۳۹)، ۱۰۳-۸۸. محمدی خسروی، مقدس (۱۳۹۷). بررسی رابطه تأمین نفقه و خشونت علیه زنان متأهل شهر همدان (پایان نامه کارشناسی ارشد مطالعات زنان). دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.

محمدی، فائزه؛ و میرزایی، رحمت (۱۳۹۱). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر خشونت علیه زنان (مطالعه شهر روانسر). مجله مطالعات اجتماعی ایران، ۶(۱)، ۱۲۹-۱۰۱.

میرحسینی، زهرا؛ شفیعی، زینب؛ و عاشوری، صغری (۱۴۰۲). روایت زنان کارآفرین از تأثیر آموزش عالی بر کنش کارآفرینانه. فصلنامه مطالعات دانشگاه، ۳(۳۱)، ۱۳۶-۱۱۳. doi: 10.22035/jous.2023.5006.1030

یعقوبی، علی؛ و رونوفی، لیلیا (۱۳۹۲). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر میزان خشونت علیه زنان (مطالعه موردی زنان متأهل شهر خلخال). مطالعات علوم اجتماعی ایران، ۱۰(۳۹)، ۱۴۰-۱۲۱.

یکه‌کار، شیرین؛ آقابخشی، حبیب؛ و حسینی حاجی‌بکنده، احمد (۱۳۹۸). زمینه‌های اجتماعی خشونت خانگی علیه زنان. فصلنامه مددکاری اجتماعی، ۸(۳)، ۵۹-۴۹.

یکه‌کار، شیرین؛ و حسینی حاجی‌بکنده، احمد (۱۳۹۷). ویژگی‌های خشونت خانگی علیه زنان و زمینه‌های فرهنگی مرتبط با آن. پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، ۵(۱۶)، ۱۰۰-۴۱. doi: 10.22054/rjsw.2018.11705.41-100

Bessa, M. M. M., Drezett, J., Rolim, M., & Abreu, L. C. de. (2014). Violence against women during pregnancy: sistematized revision. *Reprodução & Climatério*, 29(2), 71-79. doi: 10.1016/j.recli.2014.09.001

Boserup, B., McKenney, M., & Elkbuli, A. (2020). The impact of the COVID-19 pandemic on emergency department visits and patient safety in the United States. *The American Journal of Emergency Medicine*, 38(9), 1732-1736. doi: 10.1016/j.ajem.2020.06.007

Dabaghi, N., Amini-Rarani, M., & Nosratabadi, M. (2023). Investigating the relationship between socioeconomic status and domestic violence against women in Isfahan, Iran in 2021: A cross-sectional study. *Health Science Reports*, 6(5). Portico. doi: 10.1002/hsr2.1277

- Ghoshal, R. (2020). Twin public health emergencies: Covid-19 and domestic violence. *Indian Journal of Medical Ethics*, 05(03), 195–199. doi:10.20529/ijme.2020.056
- Guetterman, T. C., Fetters, M. D., & Creswell, J. W. (2015). Integrating quantitative and qualitative results in health science mixed methods research through joint displays. *The Annals of Family Medicine*, 13(6), 554–561. doi:10.1370/afm.1865
- Hanson, J. L., Balmer, D. F., & Giardino, A. P. (2011). Qualitative Research Methods for Medical Educators. *Academic Pediatrics*, 11(5), 375–386. doi: 10.1016/j.acap.2011.05.001
- Hughes, C., Bolis, M., Fries, R., & Finigan, S. (2015). Women's economic inequality and domestic violence: exploring the links and empowering women. *Gender & Development*, 23(2), 279-297. doi: 10.1080/13552074.2015.1053216
- Hughes, C., Bolis, M., Fries, R., & Finigan, S. (2018). Women's economic inequality and domestic violence: exploring the links and empowering women. *Gender and Inequalities*, 91–110. doi:10.3362/9781780447278.007
- Im, D., Pyo, J., Lee, H., Jung, H., & Ock, M. (2023). Qualitative Research in Healthcare: Data Analysis. *Journal of Preventive Medicine and Public Health*, 56(2), 100. doi: 10.3961/jpmp.22.471
- Lewis, S. (2015). Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches. *Health Promotion Practice*, 16(4), 473–475. doi: 10.1177/1524839915580941
- Postmus, J. L., Hoge, G. L., Breckenridge, J., Sharp-Jeffs, N., & Chung, D. (2018). Economic Abuse as an Invisible Form of Domestic Violence: A Multicountry Review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 21(2). doi.org/10.1177/1524838018764160
- Prudhomme, L., Claudot, A., & Hannick, S. (2022). The impact of the COVID-19 health crisis on the well-being of women giving birth. *Revue Medicale de Liege*, 77(9), 494-499.
- Soeiro, R. E., de Siqueira Guida, J. P., da-Costa-Santos, J., & Costa, M. L. (2023). Sexual and reproductive health (SRH) needs for forcibly displaced adolescent girls and young women (10–24 years old) in humanitarian settings: a mixed-methods systematic review. *Reproductive Health*, 20(1), 1-25. doi: 10.1186/s12978-023-01715-8
- Stylianou, A. M. (2018). Economic Abuse Within Intimate Partner Violence: A Review of the Literature. *Violence and Victims*, 33(1), 3–22. doi: 10.1891/0886-6708.33.1.3
- WHO. (2018, Nov. 23). Violence against women; Strengthening the health response in times of crisis. Retrieved from <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/violence-against-women>
- Zheng, L., Xu, X., Xu, T., Yang, L., Gu, X., & Wang, L. (2019). Financial Strain and Intimate Partner Violence Against Married Women in Postreform China: Evidence From Chengdu. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(17–18), NP9175–NP9196. doi: 10.1177/0886260519853406

